8 זייטן „Radomer-Kielcer Leben“ 3 (753) — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem XVI טער יאָהרגאַנג פּרייז 25 גראָשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

Radom, dnia 20 Stycznia 1939.
ראַדאָם, פרייטאָג כ"ט טבת תרצ"ט
טעלעפאָן פון רעדאַקציע. 18 - 15

Okucia meblowe — Okucia budowlane
8-טונג בעלי-מלאכות פון ראדאם און אומגעגענד!
די ביליגסטע קוועלע פון בוי און מעבל - באשלעג
שרויפען, ניטען, רעהמען מעשענע צו פויערהאנגען, ווי אויך פערשידענע
אייזן-ארטיקלען קורצע און גראבע צו בעקומען אין דער אייזען-פירמע
E. Frydman Radom, Słowackiego 8

בעקאַנטמאַכונג
דאָס לאַנג - עגזיסטירענדע בראַנפען - געשעפט
פון ר. קופּערמאַן
איז איבערגעטראָגען געוואָרען אויף רינעק 14
ביי דער צוקערניע.
עס איז צו בעקומען אַלע סאָרטען בראַנפען 45% 55%
95% ליקערען, וויינען, אויך כרמל
מיט אכטונג ר. קופּערמאַן, רינעק 14.

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפּאטאוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 7

אבטיילונג פאר קעלץ אויף זייט 8

טיעף ערשיטערט פון טראגישען טויט
פון אונזער מיטגליד
ירחמיאל מיכל גרינבערג ז"ל
דריקען מיר אויס דער אין טיפען-טרויער פערבליבענע פאמיליע אונזער וואַרימסטען מיטגעפיהל.
די פערוואַלטונג פון קליינהענדלער - פערבאנד
אין פוילען, אבטיילונג אין ראדאם
זשעראָמסקי 21.

צו דער 20-טער יאָהר - צייט שבת ראש חודש שבט תרצ"ט
פון אונזער אונפערגעסענעם פאטער
מנשה בירענבוים ז"ל
שטעלען מיר אריין לזכרון נשמתו אנ'אנדענקונג'ס - טאוועל אין
בית-מדרש אויף קאזשעניעצקא 15.
מאָרגען שבת קומט פאָר אין דערמאָנטען בית המדרש אנ'אזכרה ביים דאווענען
אויף וועלכער מיר פערבעטען קרובים. פריינד און בעקאַנטע.
זיהן: אפרים, איטשע, יאנקעל, פישעל בירענבוים
אין דער אבוועזענהייט פון איין זוהן וועלוועל בירענבוים אין אמעריקא.

א שילער פון א העכערען קורס אויפן קאָנסערוואטאָריום ערטיילט לעקציעס אויף פידעל.
אינפאָרמאציעס אין רעדאקציע.

Z intencji zaślubin siostry przyjaciela mojego Jakóba Zajdmana
p. Blumy Zajdmanówny
z p. Aronem Wajsbordem
życzę aby w drodze Ich życia
pełnym kwiatów i słońca ziszczyły się Ich marzenia
przyjaciel Monlek Nowopolski

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp.Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

דאנקזאגונג.
מיר דאַנקען דער פאַמיליע דען ובפרט דעם פרעזעס ה' מרדכי דען פאר זייערע געשאָנקענע קוילען צו דער ערשטער יאָהר-צייט פון זייער חשוב'ן פאָטער ר'
אברהם ליפא דען ז"ל
מיר דאנקען אין נאָמען פון די נצרכים, וועלכע מיר האָבען פערטיילט לויט דער בעפולמעכטיגונג פון דער געעהרטע פאָמיליע דען.
די גבאים פון בית המדרש של אברהם ליפא דען ז"ל
שלמה בעלזבערג, ישעי' מענדעל ראזענבלאט, חיים ארטמאן

נייער
פריזיר אנשטאלט
פאר ה"ה און דאמען
איז געעפענט געוואָרען אויף
— רע'א 29 —
(פריהער שפּאַציר גאַס)
דער אנשטאַלט איז איינגעאָרדענט לויט די לעצטע סאַניטאַר-היגיענישע פערלאַנגען.
צוגענגליכע פרייזען,
סאָלידע בעדינונג
מ. צעדער.

בעקאַנטמאַכונג
מיר מאַכען דערמיט בעקאַנט די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאָם אַז דער
הכשר פאָר די קאנצעסיאנירטע ריטועלע יאטקעס אויפ'ן חודש טבת, איז פון
וויסען קאליר
כשר פלייש פּאָדערט ביים קצב ער זאָל אייך ווייזען דעם הכשר. אין די יאַטקע וואו קיין הכשר געפינט זיך נישט, טאָר מען קיין פליש נישט קויפען.
מחזיקי הדת ועד הכשרות
אין ראַדאָם

אויפפאָדערונג
ווי עס איז בעוויסט איז דאָס הויז וואָהל 28 געוואָרען געשענקט דורך די נשים צדקניות מרת ברײַנדיל ניימאַן ע"ה און מרת שרת זיסמאַן (סאָווע) ע"ה פאַר די תלמוד תורה הכללית אין ראַדאָם.

אין די תלמוד תורה לערנען ביים היינטיגען טאָג לערך 250 קינדער (כ"י) עס זענען אָבער דאָ נאָך פיעל הונדערטער קינדער פון די אָרימסטע שיכטען און קלאסען, וועלכע שטורמען מען זאָל זיי אריינעמען אין דער תלמוד תורה. מיר מוזען די תלמוד-תורה פערגרעסערן און די אַלע לאָקאַלען זענען פאַר תלמוד-תורה נויטיג.

דעריבער ווענדען מיר זיך צו אייך חשוב'ע לאָקאַטאָרען מיט א הייסען אַפּעל פרייצומאַכען די וואָהנונגען צום שפּעטסטענ'ס ביז דעם 1-טען ליפּיעץ 1939 בכדי מיר זאָלען קענען דעם דאָזיגען הייליגען ציל ערפילען, וואָס איז געוועזען דער אויסדריקליכער ווינש פון די אויבענדערמאָנטע פערשטאָרבענע נדבנות ע"ה.

איהר מוזט פערשטעהען, אַז מיר טוהן דאָס נישט צוליב ביזוויליגקייט אייך וועה צו טוהן. נאָר די עלענד אויף דער יודישער גאַס איז גרויס און דער כלל-ישראל נויטיגט זיך אז די אַלע לאָקאַלען אין תלמוד-תורה הויז זאָלען פאַרוואַנדעלט ווערען פאַרן כלל.

מיר האָפען, אַז איהר וועט ערפילען אונזער פערלאַנג אויסצומיידען שריט אויף דעם געריכטליכען וועג.

די פערוואַלטונג
פון תלמוד תורה אין ראַדאָם.

א האלבען גרויסען
סקלאד (פּלאַץ)
— צו פערדינגען —
אויף אַלט אייזען, אָדער אויף ברעטער עווענט. אַ שותף — ערקינדיגען זיך אין זעלבען סקלאַד — רינעק 5.

דער געזונד-צושטאַנד פון רבין ר' יאָסעלע וואָכאָנצקער פערבעסערט זיך.
דער רבי דאַנקט די דאָקטוירים קעלערוואָרם, גוטמאַן און נויפעלד פאַר ערטיילען איהם מעדיצינישע הילף.

דאס ריכטיגע מיטל געגען גריפּע
איז דורך די דאָקטוירים נאָך נישט געוואָרען אויסגעפונען. יעדענפאַלס איז דורך די גרעסטע מעדיצינישע אויטאָריטעטען געוואָרען פעסטגעשטעלט, אז איינס פון די בעסטע מיטלען צו פערהיטן פון דער גריפּע איז צו האַלטען דעם קערפּער אין געהעריגער טעמפּעראַטור.

די אמת'ע טהיי פון דער מאַרקע „בעלל - טהיי מיט'ן גלאָק" באַזיצט אַלע מעלות: זי ציהט גוט אָן, האט א וואונדערבארען געשמאַק און נאַטורעלען פיינעם אראָמאַט און ביים טרינקען דערוואָרימט זי ווי געהעריג דעם אָרגאַניזם.

„בעלל-טהיי" די טהיי מיטן גלאַק

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײַ - ווײַסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמיש'ער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע
A. Hempel
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פּינקטליכע אויספיהרונג סאָלידע בעהאַנדלונג
קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראָמסקי 1 טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59
ביליג צו וואַשען קאָפּעלושען

ערמארדעט א יודישען יונגערמאן אויף זשאביא גאס.

4 קוילען האט מען אים אריינגעשאסען — דער ערמארדעטער הייסט יחיאל מיכאל גרינבערג —

דער רוצח האט אויך פערווונדעט די פרוי גרינבערג — צי איז דער מארד אויסגעפיהרט געווארען צוליב רויב, אדער נקמה?

א בלוטיגע דראמע האט זיך אבגעשפיעלט מיטוואך ביינאכט אויף זשאביע גאס, אין שפייז-געוועלב פון יודישען סוחר יחיאל מיכאל גרינבערג.

ס'איז געווען ארום 10 אזייגער. דאס געוועלב איז שוין געווען געשלאסען, אויפ'ן פראנט. דעמאלט זענען אריינגעקומען דורך דער קוך - טהיר צוויי קריסטליכע יונגעלייט מימ'ן אויסרייד, אז זיי ווילען עפעס קויפען. זיי זענען אריין אין געוועלב און דא געמאכט א קניה אויף 60 גראשען. די „קונים" קאנטראלירענדיג דעם חשבון, האבען אויפמערקזאם געמאכט דעם יודישען סוחר, אז ער האט נישט גוט צונויפסומירט, ווייל ס'קומט מעהר. גרינבערג האט נישט פערשטאנען, וואס זיי מיינען ווייל ס'האט דאך נישט מעהר בעטראפען ווי א קליינע פאר גראשען דער „ספראוואונעק", וואס זיי האבען איינגעקויפט. די צוויי „קונים" האבען דאן ערקלערט, אז זיי מיינען אויף דעם חוב פון לאנג, וועלכער בעטרעפט צוזאמען מיט'ן איצטיגען איינקויף בערך 6 זל.

בשעת דאס דינגעניש, ווען דער סוחר האט נישט מעהר פערלאנגט ווי די 60 גראשען און די „קונים" האבען זיך געאמפערט, אז ס'קומט דווקא מעהר — האט איינער פון די צוויי נאכט-געסט ארויסגעכאפט א רעוואלווער און אויסגעשריגען: די הענד אין דער הויך!

פרוי גרינבערג האט דעם פארשוין אנגעכאפט ביי די הענד און איהם אזוי מיט געבעטע אריינגעפיהרט אין קיך פון וואנען זי האט איהם געוואלט ארויסנארען אין דרויסען. יענער האט אבער נישט געוואלט און דא האט זיך אנגעהויבען א גערנגעל צווישען איהם מיט דער פרוי. דער אנפאלער האט דאן אויסגעשאסען פון רעוואלווער און פערווינדעט דער פרוי גרינבערג אין באק.

דערהערענדיג דעם רעוואלווער-שאס, איז דער מאן יחיאל מיכאל אריינגעלאפען אין קיך, וואו ס'האט איהם בעגעגענט דער טויט. דער מערדער האט איהט אריינגעשאסען 4 קוילען און איהם דער'הרג'עט אויפ'ן ארט. די פרוי האט אויפגעהויבען א שטארק געוואלד און דער רוצח מיט זיין קאלעגע זענען אנטלאפען. די פרוי איז זיי נאכגעלאפען מיט א געשריי איבער'ן גאנצען וועג, אבער אין ענטשטאנענעם טומעל איז זיי געלונגען נעלם צו ווערען.

נעכטען האט מען געכאפט דעם מערדער.

דאס אלץ דערצעהלען די שכנים און זיי גיבען צו, אז די צוויי אנפאלער זענען פון דער זעלבער גאס און בעקאנטע פון דער פאמיליע גרינבערג.

לויט די ערקלערונגען פון די שכנים זאל דאס האבען געווען א מארד צוליב רויב-צוועקען.

מ'הערט אויך דערצעהלען אנדערש. לויטן צווייטען נוסח, זאל דער מארד האבען פארגעקומען ביי פאלגענדע אומשטענדען:

מיטוואך אינדערפריה זענען אריינגעקומען צו גרינבערגען צוויי בעקערגעזעלען, וועלכע די בעקעריי-אייגענטימערין וורובלעווסקא, אויך פון יענער גאס, האט געשיקט איינקאסירען 300 זלאטעס פאר ברויט. גרינבערג האט זיי בעצאהלט דעם חוב, אבער שפעטער איז די וורובלעווסקא אליין געקומען נאכן געלד. גרינבערג האט איהר ערקלערט, אז ער האט מיט עטליכע שעה צוריק, געשיקט דאס געלד דורך איהרע אנגעשטעלטע. די ווראבלעווסקא האט זיך געווינדערט, וואס זי האט דאס געלד נאך נישט ערהאלטען און זי האט געשיקט אויפזוכען איהרע געזעלען.

די צוויי חברה-לייט האבען זיך אבער מעהר נישט געוויזען. שפעטער האבען זיי זיך ערפאהרען, אז זייער בעל - הבית'טע האט זיך שוין אלץ דערוויסט ביי גרינבערגען און אלס נקמה זענען זיי געקומען 10 ביינאכט צו גרינבערגען מיט'ן פרעטעקסט צו געבען איהם צו לייזען, און האבען איהם דערשאסען.

די צווייטע השערה שיינט צו זיין מעהר ווערסיע ווי ווירקליכקייט.

אין פאל, ווען דער צווייטער נוסח זאל האבען סימנים פון וואהרשיינליכקייט, וואלט אויפן דאזיגען טראגישען געשעהעניש געקענט ווארפען א ליכט אויך א נאטיץ אין דער נעכטיגער „דזיען-דאברי", וועלכע גיעט איבער, אז צוויי בעקער-ארבייטער ביי אננא וורובלעווסקא (קחיאטקאווסקא 84) דער 19-יעהריגער סאדעאיש באנאשעק און דער 17-יעהריגער סטאניסלאוו סטושעכא האבען צוגענומען 200 זלאטעס, איינקאסירטע דורך זיי ביי קליענטען פאר געבעקס און זענען אנטלאפען אין אן'אונבעוויסטער ריכטונג.

מיר ברענגען די אלע השערות און ווערסיעס, וועלכע מ'הערט דערצעהלען אין שטאדט. ווי אזוי ס'זעהט אויס דער פאקטישער אמת, וועט בעסטשטעלען די אויספארשונג.

נעכטען איז פארגעקומען די לויה פון דעם הרוג גרינבערג, פון פוילישען שפיטאל.

גרינבערג איז אלט געווען 39 יאהר. ער האט פער'יתומ'ט א פרוי מיט א 2-יעהריג קינד.

אויף 11 קראנקהייטס-פאלען — 10 יודישע

אזוי ערקלערט וויצע - פרעזידענט אינזש. ראדאמסקי

זשיטניא, אלטע שטאדט און זשעראמסקי 3 — טיפוס-קראנקהייט איז נישט ספעציעל קיין נאציאנאלע קרענק — ס'וועלען געשלאסען די דריי יודישע פאלקס-שולען, חדרים און בתי-תפילות — קהלה און דער ראבינאט וועלן ארויסגעבען אנ'אויפרוף — ארבייטער-הייזער אויף אויסצוצאהלען במשך 50 יאהר — זאלען דארט אויך געפונען פלאץ יודישע ארבייטער און יודישע בעלי-מלאכות - צוויי מאל אין וואך וועלן פארקומען ירידים אין ראדאם.

נעכטען דאנערשטאג אוועגד, איז פארגעקומען א זיצונג פון שטאט-ראט, וואס האט זיך, ווי געוועהנליך, אנגעהויבען מיט רעפערירען פערשידענע קאמוניקאטען. פון זיי ווערען מיר געוואהר, אז אין שטאדט הערשט די טיפוס-עפידעמיע און ווי דער רעפערענט, וויצע-פרעזידענט אינזש. ראדאמסקי ערקלערט איז אויף 11 פאלען פון דער דאזיגער קראנקהייט פאראן 10 יודישע. די דאזיגע פאלען האט מען פערנאטירט אויף די גאסען: זשיטניא, אלטע שטאט און זשעראמסקי 3.

אויף דער נעכטיגער זיצונג אין שטאדט-ראט

כדי צו בעקעמפען די עפידעמיע האט די שט. סאניטארע מאכט געפונען פאר נויטיג צו שליסען דריי יודישע פאלקס-שולען: שולע נומ. 19, אזשעקא און יאסעלעוויטש-שולע.

די שטאט - פערוואלטונג האט זיך אויך געווענדעט צו הרב קעסטענבערג און צו דער יודישע קהלה וועגען מיטהילף אין קאמף מיט דער עפידעמיע און אין שייכות מיט אט דער ווענדונג, האבען די קהלה און דער ראבינאט בעשלאסען ארויסצולאזען אנ'אויפרוף אין שטאדט.

חוץ דעם מעלדעט דער וויצע-פרעזידענט ראדאמסקי, וועט די שטאט-פערוואלטונג אויך פעראָרדנען צו שליסען אלע חדרים און בתי-תפילות.

נאכן איבערלייענען די קאמוניקאטען, נעמט דאס ווארט ד"ר פאסטמאן און דערקלערט, אז די דערמאנטע קראנקהייט איז נישט ספעציעל קיין נאציאנאלע אין בכן קען עס טרעפען יעדען איינעם. און אויב די קראנקהייט'ס-פאלען האבען זיך געטראפען אין דעם יודישען קווארטאל, קען מען עס ערקלערען דערמיט. וואס די שטאטישע סאניטארע מאכט האט ביז איצט ווייניג געזארגט פאר אנ'ענטשפרעכענדען סאניטארען מצב אין יענעם קווארטאל. ד"ר פאסטמאן וויל אויך אבפרעגען דעם בעשלוס פון שליסען די יאסעלעוויטש-שול, וועלכע געפינט זיך, ווי בעקאנט, אויף פלאץ יאגעלאנסקי. וואו קיין סימנים פון דער דאזיגער קראנקהייט איז נישט צו בעמערקען. אבער פרעזידענט גושעטשנאראווסקי נעמט ביי איהם אב דאס ווארט מיט'ן מאטיוו, אז איבער קאמוניקאטען איז נישט ערלויבט קיין דיסקוסיע.

ארומרעדענדיג די איבריגע פונקטען פון טאג-ארדנונג אינפארמירט פרעז. גושעטשנאראווסקי וועגען א פלאן אויסצובויען אויף קאניובקע א רייהע קליינע ארבייטער-הייזלעך — צו 4500 זל. א הויז, וואס מ'וועט עס קענען אויסצאהלען אין משך פון 50 יאהר. אין שייכות מיט אט דער רעלאציע נעמט א ווארט ראטמאן בארמייסטער, וועלכער דריקט אויס צופרידענהייט פון דעם דאזיגען נוצליכען פלאן, אבער דערביי טראגט ער אריין א ווינש, אז אין די נייע געפלאנטע הייזער זאלען אויך געפונען א מקום-מנוחה די יודישע ארבייטער און בעלי-מלאכות און עס זאל זיך איצט נישט איבער'חזר'ען דאס, וואס האט ליידער פאסירט ביים פערטיילען די וואהנונגען אין די פון פריהער-אויסגעבויטע, נייע מאגיסטראצקע הייזער, וואו מ'קען א יוד נישט געפונען אויף א רפואה.

אין די קאמוניקאטען ווערט אויך מיטגעטיילט אז די גרויסע אויטא-פאבריק וועט זיכער געשטעלט ווערען אויף הערבסט.

א חוץ דעם ווערט אויך אנגענומען אז די יארידים זאלען פארקומען צוויי מאל אין דער וואך: מאנטאג און דאנערשטאג.

אר.

דעלעגאציע פון קליינהענדלער-פערבאנד אינטער-ווענירט אין דער סטאראסטווא וועגען די האנדעלס-שעה'ן

אין דער סטאראסטווא האט זיך געווענדעט א דעלעגאציע פון קליינהענדלער-פערבאנד כדי צו אינטערווענירען אין דער פראגע פון די האנדעל'ס-שעה'ן פון די גאסטראנאמישע אנשטאלטען און צוקערניעס.

די דעלעגאציע האט געבעטען, אז

(קאמוניקאט)

ביז דער ה' סטאראסטא וועט זיך צוריקקעהרען פון זיין אורלויב, זאל אנערקענט ווערען סטאטוס-קווא, ד"ה, אז דאס עפען האלטען די דערמאנטע געשעפטען זאל פארקומען ווי פריהער. דער דאזיגער פערלאנג איז ערפילט געווארען און די פיוויארניעס און צוקערניעס אהן אונטערשיד — צי דריטע אדער פיערטע קאטעגאריע, מעגען זיין אפען ביז 10 אוונד.

די גאסטראנאמישע אנשטאלטען, וואס בעזיצען 2-טע און 3-טע קאטעגאריע פאטענט מעגען אפען האלטען ביז 11 ביינאכט.

שול-יוגענד בעפרייט אויף צוויי וואכן

צוליב דער טיפוס - עפידעמיע

די קינדער פון די פאווש עכנע שולען און די שילער פון גימנאזיעס זענען בעפרייט געווארען אויף צוויי וואכען פון בעזוכען די שולען. די סיבה פון דאזיגען אורלויב זאל זיין די טיפוס-עפידעמיע. דאס נישט צונויפטרעפען זיך פון קינדער פון פערשידענע הניימען, איז איינע פון די פארזיכטס-מיטלען, נישט אנגעשטעקט צו ווערען פון דער דאזיגער קלעפיגער קראנקהייט.

עס וועלען פערמאכט ווערען די חדרים און אלע בתי - תפילות

מיטוואך איז פארגעקומען א קאנפערענץ אין קאבינעט פון שטאדט-פרעזידענט מיט'ן אנטייל פון א דעלעגאט פון דער קעלצער וואיעוואודסטווא.

אויף דער קאנפערענץ איז ארומגערעדט געווארען וואסערע פערהיטונג'ס-מיטלען ס'זאלען אנגענומען ווערען געגען דער טיפוס - עפידעמיע. צווישען אנד. איז אויך בעריהרט געווארען די פראגע וועגען פערמאכען די יודישע חדרים, די שוהל, דאס בית-מדרש און אלע בתי תפילות, צוליב סאניטארע און היגיענישע טעמים.

הרב קעסטענבערג, וועלכער איז געווען איינגעלאדען אויף דער קאנפערענץ, האט געבעטען מ'זאל נישט פערמאכען די חדרים, וואו עס לערנען יודישע קינדער. וועלכע וועלען דאן אין זייער גרעסטער צאהל איבערגעלאזט ווערען אויף הפקר אהן השגחה. דאסגלייכען האט ער געבעטען, אז ס'זאלען ווייניגסטענס בלייבען אפען די שוהל מיט'ן בית-מדרש, ווייל מ'קאן נישט לאזען א גאנצען צבור יודען אהן א געבעטס-הויז.

אויף דער קאנפערענץ איז בעשלאסען געווארען צו פערמאכען די חדרים, די בתי מדרשים און אלע שטיבלעך. די שוהל אליין וועט זיין אפען בלויז דעם היינטיגען שבת.

יודיש מיידעל בעשולדיגט אין וואליוטע-מאניפולאציעס.

מיט א צייט צוריק איז צום היגען באקאנטען לעדער-סוחר, שלמה קאפלאן געקומען א פארשטייער פון דער פלי-בריגאדע אויף א געוויסע אינפארמאציע.

גראד האט זיך אין שטוב געפונען דעם סוחר'ס טאכטער, פר"ל. אנדזשע, וועלכע איז אין אנבליק פונ'ם אריינגעקומענעם שטארק צעטומעלט געווארען.

דער פארשטייער פון דער פלי-בריגאדע איז דער ענין געווארען שטארק אויפפאלענד און ער האט ווי מען גיט איבער — דורכגעפיהרט א רעוויזיע און — ער האט געזאלט דארט טרעפען אן אויסלענדישען באנקנאט.

אין רעזולטאט פון דעם, איז די פר"ל. אנדזשע קאפלאן געזעסען דעם פערגאנגענעם שבת אויף דער באשולדיגונגס-באנק פון היגען קרייז-געריכט. אונטער דער באשולדיגונג פון מאניפולירען מיט פרעמדע וואלוטע.

דאס געריכט האט די פרל. קאפלאן פארמשפט אויף 8 חדשים אומבעדינגטען ארעסט און צו באצאהלען 200 זל. שטראף.

די פארמשפטע האט אנגעמאלדען אן אפעלאציע.

פון קינא „אדריא".

היינטיגע וואך ווערט אין קינא „אדריא" געוויזען דאס הערליכע פראנצויזישע בילד „פאוורוט א שוויטשיע". דאס איז א געשיכטע פון א יונגע ברוי פון א באהן-בעאמטען, וועלכע פאהרט קיין בודאפעשט אננעמען א ירושה און פאלט אריין אין די הענד פון א געפעהרליכען גנב און שווינדלער אין וועלכען זי פערליבט זיך און לעבט איבער גרויסע צרות.

דער פילם איז לויט דעם בעקאנטען בוך פון וויקי באום „פון זעקס ביז זעקס".

אר.

די צווייטע ליסטע פון די וועלכע האבען אבגעזאגט זייער אנטייל אין דער פליטים-אקציע.

דער פליטים-קאמיטעט מאכט בע-קאנט דער יודישער בעפעלקערונג, אז פאלגענדע פערזאנען האבען ביזן היינ-טיגען טאג נישט ערפילט זייער חוב פאר די יודישע פליטים פון דייטשלאנד:

משה לאנדוי (רוויינסקא 17),
משה לאסטמאן (וואלנאשטש 2)
לייב מאנדעלזיס (וויטאלדא 13),
פנחס מאנדעלזיס זשעראמסקי 30,
אהרן מאנדעלבוים (פל. יאגעלאנסקי 7)
לייב ניימאן (זשעראמסקי 9),
אדאלף שטראזמאן (זשעראמסקי 13),
יוסף וויינבערג (זשעראמסקי 25)
יצחק זיידענווערגער (וויטאלדא 10),
נח ראכענשוואלבע (זשיטניע 5).

די פערזאנען, וואס זענען געווען אויסגערעכענט אין דער ערשטער ליס-טע: יחזקאל בלימאן, נייע וועלט 62, משה בירענבוים רעיא 25 און טוביה פינקעלשטיין וואהל 22 — די דאזי-גע ה"ה האבען ערלעדיגט זייערע בא-שטייערונגען לטובת די פליטים.

כוליגאנעס בעפאלען א איד אויף נאווא-שפאצעראווא.

אויף נאווא-ספאצעראווא, נעבען אל-טען גארטען, איז א גרופע כוליגאנעס בעפאלען דעם היגען יוד משה חנה נייהויז (רינעק 5) איינער פון זיי האט מיט א שטיין דערלאנגט נייהויז'ן אין קאפ און איהם צובלוטיגט. ווען נייהויז האט געמאכט א געוואלד זענען די כוליגאנעס אנטלאפען. ווי ער ער-קלערט זענען דאס געווען שילער, ווייל אלס אזעלכע זענען זיי געווען געקליי-דעט.

ראדאם אינדוסטריאליזירט זיך.

אונטער אזא קעפעל שרייבט די ווארשאווער פרעסע:

„ווי מען גיעט איבער, טראגט זיך איבער פון ווארשא קיין ראדאם א גרוי-סע מעכאנישע פאבריק פון שיך. די פירמע, וועלכע פראדוצירט אויסשליסליך פאר'ן מיליטער, האט אבגעקויפט די געביידעס פון טענענבוים'ס אייזען-פאבריק און דארט ווערען אריינגעשטעלט די מאשינען. אויך עפענט זיך דארט א פאבריק פון מעבעל.

דאן טרעט מען דארט צו בויען א גרויסע פאבריק פון אויטאמאבילען און נאך אנדערע פאבריקען".

די ידיעה ווייזט זיך ארויס נישט צו זיין אינגאנצען קיין ריכטיגע. די פאב-ריק פון ה' טענענבוים איז נישט פער-קויפט געווארען. עס איז בלויז פער-קויפט געווארען די געביידע, וועלכע געפונט זיך אנטקעגנאיבער טענענבוים'ס פאבריק און וועלכע געהערט צום ה' ריינפעלד.

ס'איז נאך מעהר חידוש'לעך פון וואנען, מ'האט געוויסט צושרייבען נאך פאריגע וואך, אז ה' טענענבוים האט פערקויפט זיין נעגעל-פאבריק פאר 64 טויזענד זל. בעת די גאנצע מעשה איז נישט אמת.

פארוואס האבען פערשטרייקט די קאמאשענמאכער?

אנדערטהאלבען וואכען דויערט שוין דער שטרייק אין קאמאשענמאכער-פאך. דער שטרייק נעמט ארום קרוב 40 גרעסערע און קלענערע פאבריקען מיט קנאפע 300 קאמאשענמאכער. צוזאמען מיט זייערע פאמיליעס איז עס א סך הכל פון איבער טויזענד נפשות.

וועלכע סיבות האבען דא גורם גע-ווען דעם שטרייק? זענען ז'אן' די קא-מאשענמאכער ערשט ארומגעגאנגען קנא-פע 10 וואכען לעדיג, האבען זיי דאך 10 וואכען נישט דערעסען און נישט דערטרונקען און געווארט אויפ'ן גליק-ליכען סעזאהן ווען זיי וועלען ענדליך קענען דערזעהן א פאר גראשען פאר זייערע אויגען. איז פארוואס פונקט דאן ווען מ'האט געדארפט אנהויבען ארביי-טען — גאר אנגעהויבען שטרייקען?

אין קאמאשענמאכער-פאך בעמערקט זיך לעצטענ'ס א פערערגערטע לאגע און אין צוזאמענהאנג דערמיט א פער-גרעסערטע ארבייטסלאזיגקייט. דער פער-איין שטעהט אויפ'ן גערעכטען שטאנד-פונקט פון צוטיילען פאר יעדען קאמא-שענמאכער א געוויסען פראצענט ארבייט. דא טרעפט מען זיך אבער אן אויף גרויסע שוועריגקייטען מצד די ארבייטס-געבער, וועלכע ווילען נישט אריינעמען אין זייערע פאבריקען קיין נייע קאמא-שענמאכער, הגם דאס בעלאסטיגט מיט גארנישט זייערע אונטערנעמונגען. אין פאך איז גילטיג א געשלאסענער קא-לעקטיווער אפמאך מיט איינגעשטעלטע פרייזען פאר ארבייט און נישט אלע סוחרים האבען אבער זיך צו דעם צו-געפאסט. אויסנוצענדיג די שווערע לאגע אין פאך, האבען געוויסע סוחרים זיך דערלויבט צו פאראזיטיווען איבער די הונגעריגע מאגענ'ס פון די ארבייטער, דורך פערשידענע קונץ-שטיק און קאמ-בינאציעס. אויסשפילענדיג איין קאמא-שענמאכער געגען צווייטען האט מען סיסטעמאטיש רעדוצירט די ארבייט'ס-פרייזען. איינצעלנע פאבריקאנטען האבן אפילו בעוויזן די קונץ פון אראברייסן 30 פראצענט פון איינגעשטעלטען לוין. דאס אלץ האט געזאלט דיענען דעם הייליגען ציעל פון שיך-פאבריקאנט אויף וויפיעל עס לאזט זיך אויסנוצען און אויסזויגען דעם קאמאשענמאכער.

און ווייטער.

די ארבייט איז היינט זעהר בעשווערט. מיט יעדען טאג קומען-צו נייע קונסט-שטיק אין דער אויסארבייטונג, אזעלכע און אנדערע פויגעלעך, אזעלכע און אנ-דערע מאדולירונגען, וואס נעמט צו מעהר צייט און מעהר ארבייט'ס-ענערגיע.

די פערדינסטען פון א קוואלפיצירטען קאמאשענמאכער זענען דורכדעם פיעל נידריגער ווי פון די פערדינסטען פון א שווארצען פאבריק'ס-ארבייטער. דורכ-שניטליך געדויערט די סעזאהן-צייט פון 6 ביז 7, העכסטענ'ס 8 מאנאטען אין יאהר. אין די גליקליכע חדשים פון ארבייט פערדינט א קוואלפיצירטער קא-מאשענמאכער, ערשטע קאטעגאריע, פון 20 ביז 25 זל. א וואך; צווייטע קאטע-גאריע פון 14 ביז 18 זל. א וואך; דריטע קאט. פון 10 ביז 13 א וואך. דורכ-שניטליך מאכט דאס אויס פון 6 ביז 15 זלאטעס א וואך אין משך פון יאהר. נישט זעלטען פאר א פאמיליע פון 5 — 7 פערזאהן' דערביי דארף מען נאך צו-געבען, אז א קאמאשענמאכער ארבייט עפעס מעהר ווי 8 שעה א טאג. אנ-הויבענדיג פון 7 אדער 8 אזייגער פריה, ענדיגט מען די ארבייט אזייגער 9, אדער 10 אווענד.

ווי מען לעבט אין אזעלכע בעדינגונ-גען — זאל מען בעסער נישט פרעגען. פאר די ארבייטסגעבער איז דאס נאך אויך צופיעל. פון איין זיים הייסט מען די לוינען רעדוצירען, פון דער אנדע-רער זייט בעשווערטע ארבייט. און אויב דאס אלץ איז ווייניג, איז דאן ווען ס'קומט שוין צום אויסצאהלען דעם לוין, בעקומט דער קאמאשענמאכער, אנשטאט געלד — א וועקסעל. נישט שטענדיג לאזט זיך אזא וועקסעל אבזעצען און געפונט זיך א בארעמהארציגער סוחר וואס בעוויליגט אויסצוצאהלען אין מזומן פערגעסט ער דאך נישט אראבצורעכע-נען פון 7 ביז 8 פראצענט פאר דיס-קאנטא.

אויף א קאנפערענץ מיט די ארבייטס-געבער האט די פעראיינס-דעלעגאציע ארויסגערוקט א שרייענדיגען בעשולדי-גונג'ס-אקט פון גזילה געגען די אר-בייטסגעבער לגבי די ארבייטער. פונ-דעסטוועגען זענען די פאדערונגען גע-ווען מינימאלע, ווי רעגולירען די אר-בייטס-פערטיילונג, בעשעפטיגען אר-בייטסלאזע קאמאשענמאכער, אויסצאה-לען מזומן-געלד פאר דער ארבייט און 5 גראשען א לוין-העכערונג אויף די פערשידענע קאמבינירטע כאלעוקעס.

די פאבריקאנטען האבען זיך אבער געמאכט טויב. אלץ הייסט עס, דארף פלייבען ביים אלטען. דאס האט פער-אורזאכט דעם שטרייק, וועלכער דויערט שוין אנדערטהאלבען וואכען. די פאב-ריקאנטען האבען אבער א טעות, אויב זיי מיינען, אז זיי וועלען ברעכען דורכ-דעם די גערעכטע פאדערונגען פון די ארבייטער. זיי מוזען און זיי וועלען זיעגען. אזוי איז די שבועה פון אלע קאמאשענמאכער.

ש. גלויבערמאן.

20-יעהריגער יובילעאום.

ווי מען אינפארמירט אונז, ווערט מארגען שבת צונאכטס געפייערט דער 20-יעהריגער יובילעאום פון פראפעס-יאנעלער און פעדאגאגישער ארבייט פון דירעקטאר פון דער יודישער גימנאזיע „חובבי דעת", ה' הורוויטש.

אין צוזאמענהאנג מיטן דאזיגען יו-בילעאום ארדענט-איין די דירעקציע ביי דער בעטייליגונג פון א גרופע פערעהרערס און אביטוריענטען, א פיי-ערליכע אקאדעמיע אין לאקאל פון גימנאזיע.

אויף דער פייערונג זענען איינגע-לאדען געווארען א גאנצע רייהע אנ-געזעהענע מענשען און געזעלשאפטליכע טוער, ווי אויך די עלטערן פון די שילער.

WYJAZDY TURYSTYCZNE
do BOLIWJI, TRINIDADU
i innych krajów zamorskich
Informacje:
WAGONS-LITS//COOK
Warszawa, Krak. Przedmieście 42.

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאג-בוך פון א ראדאמער יודישען פליט.

VI

מיין האנד נעמט ציטערען, ווען איך שרייב וועגען די גרוילהאפטע מעשים אין קאנצענטראציע-לאגער. מיינע גע-הירען דרעהען זיך מיר איבער ווען איך דערמאן מיך, וואס איך האב גע-זעהען און איבערגעלעבט. אפילו שדים, אפילו מעפיסטא אליין, וואלטען נישט בכח געווען אויסצוטראכטען אזעלכע טויט-מיטלען און אזעלכע בארבארישע פייניגונגען. ווער קען דען שילדערען די פינסטערע, אינקוויזיטארישע ארבייט פון יענע משחיתים, וואס האבען גיכער געברויכט זיין דער זוימען, די פרוכט פון לילית מיט אשמדאי, איידער צו טראגען דעם נאמען מענשען-קינדער.

ווען דאס פעלד פון קאנצענטראציע לאגער איז געווארען איבערפולט מיט טויזענדער מענשען, יודען און נישט יודען, האט זיך אנגעהויבען אויף זיי א יאגד ווי אויף חיות אין וואלד. מ'האט זיי גענומען טרייבען אונטער א געפעכט פון ביקסען מיט קאלבעס אלץ ווייטער און אלץ טיפער אויפן אונענדליכען פלאץ. מ'האט דעמאלט אזיך ארויסגע-יאגט די מענשען פון די ענגע קאמערן, וואו עס זענען געלעגען פיעל קראנקע, אויסגעמאטערטע פון צרות און פיין. די קראנקע האבען נישט געקענט געהן אין די געזונטערע האבען זיי געמוזט ארויסטראגען אויף די אקסלען. אויך מיך האט מען געמוזט ארויסטראגען און איך האב אראבגעהאנגען פון עמי-צענט שוואכע, איינגעדארטע פלייצעס ווי א שווערער זאק, וואס אט, אט פאלט ער אראב און צעשיט זיך. מיך האט געטראגען א יונגעל פון 20 יאהר און מיר האבען ביידע געזיפצט און גע-קרעכצט. דאס יונגעל, מיין רעטער האט געזיפצט, ווייל ער האט מיך נישט גע-קענט דערטראגען, און איך האב גע-קרעכצט פון יסורים, פון די אויפגע-שוואלענע ביילען און אייטערדיגע ווינ-דען. אין דרויסען אויפן פעלד האבען זיך אויסגעמישט די אלע טויזענטער קרבנות, ווי אין איין קנויל און איבער-אלעמענס קעפ האט זיך צעהאנגעלט א וואלד פון אייזערנע שפיץ-רוזגעס, וואס זענען אין איין מינוט געווארען איינגע-טונקען אין בלוט. ס'איז געווארען אזא יללה און אזא הארצרייסענד געוואלד פון די געשלאגענע, אז מ'האט געקאנט טויב ווערען. און אויב די הימלען זע-נען נישט געווארען דורכגעריסען, פון מענשליכען יאמער, זענען זיי נישט אנדערש, נאר פון בליי און שטאהל פון מעש און קופער געמאכט געווארען און דאס זעלבע מיט די רשעים, וואס האבען אונז געפייניגט. אויב זייערע הערצער האבען געקענט אויסהאלטען און נישט ווערען גערירט פון די געוויי-נען און פון דעם אויסטערלישען געשריי, וואס האט זיך געריסען פון טויזענטער צעוועהטאגטע העלדזער; אויב זיי האבן געקענט צו קוקען צום ים געשפאלטענע קעפ — זענען ויי נישט פון בלוט און אדערען, נאר פון שמיין אויסגעהאקט. אדער פון אזא ערד וואס איז מיט פעסט און סם דורכגעקנעטען.

וואו האט מען אונז געיאגט? ביז ביז יעצט ווייס איך דאס נישט. כ'ווייס בלויז, אז כ'בין אראבגעפאלען פון דעם יונגעלס פלייצעס און געבליבען ליגען אויף דער ערד. פון דארט, פון דר'ערד האב איך ארויפגעקוקט און געזעהען ווי הונדערטער פיס האבען זיך צונויפ-געפלאנטערט, פונאנדעגעריסען און ווידער זיך פערקנוילט און זענען געלאפען מיט אזא מהומה ווי א סטאדע אקסען. וועלכע דערפיהלען, אז מען פיהרט זיי צו דער שחיטה. מיר האט זיך איצט געדאכט, אז דאס געשריי, דער געיאמער געהט פון די דאזיגע פערפלאנ-טערטע פיס. א סך פיס האבען געטרע-טען אויף מיר. איך האב געשריגען אבער קיינער האט מיך נישט געהערט. איך האב געהערט רעוואלווער-שאסען און באלד דערזעהען ווי עס ציהען זיך אויס פיס און פאלען אנידער אויף דער ערד און בלייבען ליגען נישט ווייט פון מיר. איך האב געוואוסט וואס דאס בעדייט. דאס האבען די שטורמיסטען געשאסען אויף די קרבנות, אויף די געברענגטע אין קאנצענטראציע-לאגער. די שטורמיסטען האבען גוט געציעלט, קיין איין קויל איז נישט קאליע געווא-רען. וויפיעל קוילען — אזוי פיעל מענשליכע לעבענס זיך באלד אויסגעלאשען. איך האב אויסגעקוקט, אז ס'זאל מיך שוין טרעפען אזא קויל, וואס זאל מיך בעפרייען פון מיינע בי-טערע ליידען.

מיין געבעט האט גאט נישט אנגענו-מען. איך בין געבליבען לעבען, אבער מיין לעבען איז געווען ערגער ווי טויזענט טויטען.

דער גרויסער פלאץ איז געווארען אבגעלעדיקט. ווייזט אויס, אז מ'האט די ארעסטירטע ערגיץ ווייט אוועקגע-טריבען. געבליבען בין איך ליגען צווי-שען גאנצע קופעס דערשאסענע, וואס זענען געלעגען צעזייעט און צעשפרייט און די גאנצע ערד ארום זיי און מיר איז געווען איין טייך בלוט. די שטורמיסטען זענען ארומגעגאנגען און געקוקט אין די טויטע פנימ'ער פון די דערשאסענע. געפרובט צי זיי לעבען. זיי האבען אונטערגעהויבען פיס און הענד, וועלכע זענען צוריק אראבגעפאלען אהן שום סימן פון לעבען. איך האב מיך אויך געפרובט מאכען טויט. כ'האב פערמאכט די' אויגען און פערהאלטען יעדען אטהעם-צוג. זיי האבען מיך אבער נישט בארירט, מיינענדיג געוויס, אז אויך איך בין טויט. איך האב געטראכט: זאל געשעהן מיט מיר דאס זעלבע, וואס מיט די טויטע. און אויב מ'וועט זיי בעגראבען, זאל מען דאס זעלבע טוהן מיט מיר. שוין גלייכער א לע-בעדיגער בעגראבען צו ווערען, איידער צו פיהלען אזעלכע יסורים און צוצו-זעהן אזעלכע מערדערייען.

אזוי האב איך געטראכט, אבער באלד האב איך חרטה געהאט אויף דעם. דאס איז געווען דאן, ווען איך האב געזעהען ווי די שטורמיסטען בעגיסען מיט בענזין און נאפט די דורך זיי דערשאסענע און צינדען זיי אונטער. איך האב אויפגעשוידערט: ניין, כ'ויל נישט פערברענט ווערען אויף אש. אלץ וויל איך, אבער דאס נישט. ווען כ'האב ראפטום דערזעהען פלאמען פיי-ער מיט א געדיכטען רויך, וואס האט ארומגענומען דעם גאנצען פלאץ און געשטיגען אלץ העכער צום הימעל; ווען כ'האב דערפיהלט דעם גערוך פון פערברענטע קערפער'ס האב איך אויפגעהויבען אזא געוואלד, אז די שטורמיסטען זענען צוגעלאפען צו מיר מיט קאנען בענזין. זייערע פנימ'ער זענען געווען רויט און געגלאנצט מיט אזא אכזריות, וואס האט דערמאנט, אין די תלינים פון דער שפאנישער אינקוויזיציע. טייל פון זיי האבען גע-זאגט מ'זאל מיך אויך בעגיסען און אונטערצינדען. זיי האבען שוין געוואלט איבערדרעהען די קאנען מיט בענזין. אנדערע האבען נישט געלאזט, ווייל דאס וואלט געווען א צו-גרינגער טויט פאר מיר.

— ניין, דו הינד איינער — האבען זיך יענע געווענדעט צו מיר — אויב ביסט געבליבען לעבען, וועלען מיר דיר אנטוהן גרעסערע צרות. ניין, אזוי גיך שטארבט מען נישט ביי אינז, ווילסט אפשר א קויל און דערנאך פערברענט ווערען, ווי יענע דארט, די געשאסענע פגרים?ווארט אביסעלע, האסט נאך צייט! —

זיי האבען מיך בעפוילען אויפצו-שטעהן. ווען איך האב געוואלט און נישט געקענט, האט מען מיר אנגע-בונדען א שטריק ארום דעם קאפ און דעם שטריק ארומגעוויקעלט אין ווידעל פון א גרויס, ריזיק פערד, אויף וועלכן איינער פון די שטורמיסטען האט זיך ארויפגעזעצט און אוועקגעריטען ווייט ווייט. איך האב זיך אזוי נאכגעשלעפט און דאס פערד האט מיך געקאפעט מיט די פיס. דער רייטער האט זיך אלע מאהל אומגעדרעהט און געלאכט און געקוואלען פון דעם דאזיגען ספעק-טאקל.

דאס האט אזוי לאנג געדויערט ביז כ'בין אנגעקומען אין א גרויסען וואלד אריין, וואו כ'האב דערקענט די פריי-הער געיאגטע און פערטריבענע. וואס כ'האב דארט געזעהען, איז נאך געווען ערגער און גרויזאמער ווי דאס שיסען און אונטערצינדען מיט בענזין.

(פארזעצונג קומט)

ר' מענדעלע קאסאווער

(א פאלק'ס-מעטשה'לע)

מאיר הערץ.

אמאל איז געקומען צו ר' מענדעלע קאסאווער אנ'ארענדאר און דערצעהלט מיט ביטערע טרעהרען: ער האלט אין דארף א קרעטשמע שוין א סך יאהרען, קיין מאל נישט געהאט קיין „יא" אדער „ניין" מיט'ן פריץ, זיך אייביג געלעבט במנוחה און געהאט פרנסה.

איז אבער דער אלטער פריץ געשטארבען און דאס דארף מיט דעם גאנצען מאיאנטעק איז איבערגעגאנגען צו זיין איינציגען יונגען איידעם, וועלכער האט נאר-וואס חתונה געהאט מיט'ן פריצ'ס בת-יחידה. פון דעמאלט-אן, האט דער ארענדאר זיך געקלאגט פאר ר' מענדעלע — איז געשטערט געווארען זיין מנוחה. דער יונגער פריץ האט זיך דווקא איינגעשפארט איהם פון דארף ארויסצוטרייבען. דער ארענדאר האט געוויינט און געקלאגט מיט געשוואלענע אויגען:

— הייליגער רבי, וואס טהוט מען איצט? וואו געהט מען מיט אכט פיצעלעך שוואלבען?

— וויין נישט — האט איהם ר' מענדעלע געפרובט בערוהיגען און געפרעגט:

— האט שוין דער יונגער פריץ עפעס קינדער?

— ניין, הייליגער רבי — האט דער ארענדאר געענטפערט. — זיין ווייב, די יונגע פריצע איז אויף דער צייט מיט'ן ערשטען קינד.

— אויב אזוי — האט ר' מענדעלע ווייטער געזאגט — זארג זיך נישט. ער וועט דיר, חלילה, קיין בייז נישט טהון, נאר איין זאך וועסטו טהון: אז די יונגע פריצע וועט געהן צום קינד, זאלסטו קומען צו מיר.

דער ארענדאר האט נישט פערשטאנען דעם רבינ'ס לעצטע ווערטער. ער איז אבער געווען א גרויסער מאמין אין גוטע-יודען, האט ער זיך גארנישט איבערגעפרעגט, איז ארויס א געטרייסטער מיט פייכטע אויסגעוויינטע אויגען און איז אוועק צו זיך אהיים אין דארף.

האט איהם דער יונגער פריץ ווייטער נישט אויפגעהערט צו פייניגען און צו פערוויסטען דאס לעבען. דער פריץ האט שוין געהאט בעשטימט א טאג' ווען ס'האבען געזאלט קומען די דינער און משרתים פון הויף און ארויסווארפען דאס ביסעל ארימע בעבעכעס פון קרעטשמע.

א פאר טאג פריהער איז אין קרעטשמע געווען חושך ואפילה. דאס ווייב און די קינדער זענען ארומגעגאנגען פערזאומערט און געזיפצט אהן אויפהער. געקוקט מיט צער אויף די אלטע גראטעס, אויפ'ן ביסעל צעבראכענעם ווירטשאפט, וואס וועט מוזען אויף שטויב צעפאלען. מיט יעדען טאג איז אין קרעטשמע א שטיק עצבות צוגעקומען. א קאלטער, עסענדיגער יאוש האט זיך דארט איינגעזעצט. די פויערים פון דארף זענען אריינגעקומען און זיך געוויצעלט: העי, מאשקו, פערקויף אויס וואס פריהער דאס ביסעל סחורה פאר ביליג, אז נישט — וועסטו גארנישט האבען; געדענק, מאשקע, אין צוויי טעג ארום וועסטו ליגען אין דרויסען.

אין דער נאכט, וואס אויף צומארגענ'ס האט מען געזאלט דעם ארענדאר ארויסווארפען, איז אין קרעטשמע געווען א יללה. מ'האט נישט צוגעמאכט קיין אויג. ווייב און קינד האבען אנגעהויבען צופאקען צוביסלעך און בעט'ן פערפאקען געגאסען מיט טייכען טרעהרען.

ס'האט שוין אין דרויסען געגומען גראהען אויף טאג און א פערכמארעטער שארער שטראהל האט זיך דורכ'ן לאדען אריינגעריסען און אלעמען די הערצער בעשווערט און פערוואלקענט. דורכ'ן קוימען האט געריסען א יאמערליכער ווינט, ווי ער וואלט געוועדט און געבראכט א שלעכטע בשורה, אז דער בעשטימטער, אימה'דיגער טאג איז שוין געבוירען געווארען, און, אז מ'דארף זיך שוין לאזען אין וועג אריין.

דעם ארענדאר'ס ווייב האט איינגעוויקעלט די קליינע עופה'לעך, צוזאמענגעלעגט אביסעל עסען אויפ'ן וועג, קנוילען בעטגעוואנד זענען געלעגען אויסגעשפרייט אויף דער קאלטער האלבבעשאטענער ערד און אלץ האט געווארט אויפ'ן טאג.

אין קרעטשמע איז געלעגען אויסגעגאסען א שטומער, שווארצער דושאוער אלץ האט געשוויגען און מורא געהאט די פארע פון מויל ארויסצולאזען. אלע ו'גע איז אנ'אנדער צו צו די פענסטער און דורך די שפאלטען פון לאדען ארויסגעקוקט, צי מען געהט שוין נישט אהער. איינער נאר, וואס האט זיך צו גארנישט צוגעהערט און געזעסען א גאנצע נאכט אין א ווינקעל און געשוויגען, איז געווען דער ארענדאר אליין. ער האט געגלויבט באמונה שלימה, אין ר' מענדעלע'ס רייד; איז ער געזעסען און געווארט, אז ס'זאל א נס געשעהן.

א'יז טאקע אזוי געווען. זיין בטחון האט איהם נישט אבגענארט.

אז ס'איז שוין געווען גוט טאג, האט זיך איבער'ן גאנצען דארף פערשפרייט א ידיעה, אז די יונגע פריצע, די כראבאנקע, געהט „צו קינד" א גאנצע נאכט דאקטוירים פון ארום און ארוס זענען זיך צונויפגעפאהרען און ס'האט גארנישט געהאלפען. האט זיך דער ארענדאר דערמאהנט, אז ר' מענדעלע האט איהם דאן געהייסען קומען, ווען די כראבאנקע וועט האלטען ביי געלעגען ווערען. האט ער גארנישט געזאגט, אפילו נישט איבערגעקלערט, וואס דא וועט געשעה'ן מיט'ן ווייב און קינדער, און איז גלייך אוועק צו ר' מענדעלע און איהם מודיע געווען, אז די פריצע איז א מקשה-לילד. האט ר' מענדעלע א קנייטש געטוהן מיט זיין ברייטען, ליכטיגען שטערען און געזאגט צום ארענדאר:

— הער אויס, מיין קינד, כ'קאן דיר געבען א סגולה פאר דער געווינערין, זי זאל געהאלפען ווערען, ממילא וועסטו בלייבען ווייטער אין דארף; נאר הער ווייטער: דאס זעלבע ניי-געבוירענע קינד וועט אבער אמאל וועלען דיך ארויסטרייבען פון דארף, היינט-זשע וואס ווילסטו?

— הייליגער רבי — האט דער ארענדאר זיך צעוויינט ווי א קינד — אויף אמאל וויל אין' נישט קלערען. דעמאלט וועלען דאך מיינע קינדער שוין זיין דערוואקסען. איצט בין איך דאך א מטופל מיט קליינע, פיצינקע עופ'עלעך, וואו-זשע קאן איך געהן מיט זיי?

— אויב אזוי — האט ר' מענדעלע געזאגט — נא דיר די סגולה, געה, גיב עס איבער אין מיין נאמען און די געווינערין וועט געהאלפען ווערען.

א שטראהלענדער, מלא-שמחה, איז דער ארענדאר ארויס און געטוהן אלץ, וואס ר' מענדעלע האט געהייסען. צוווישען די אלע באבסקע רפואות האט מען אויך אין הויף דעם ארענדארס סגולה אויסגענוצט און די געווינערין איז טאקע דערנאך געהאלפען געווארען און מען האט דעם ארענדאר געלאזט ווייטער במנוחה זיצען אין דארף.

דער ניי-געבוירענער זוהן איז זיך אויסגעוואקסען. האט דאך ר' מענדעלע עפעס געזאגט אויפ'ן וואונק, איז טאקע אזוי געווען. ער האט אנגעהויבען דאן דערקוטשען דעם ארענדאר, געמאכט שאדענס אין קרעטשמע מיט זיינע יונגלישע שטיפערייען. דער ארענדאר האט געהאט א דערוואקסען מיידעל; האט דער יונגער צוקונפטיגער פריץ איהר פיל מאל געטשעפעט, פון וואס דער ארענדאר האט גרויס בושה און קרענקונג געהאט, געמוזט שווייגען און נישט געוואגט אפילו צו געהן אויף „סקארגעס" אין הויף אויפ'ן צעפיעטשעטשען בן-יחיד.

האט דער ארענדאר געשוויגען. געשוויגען אזוי לאנג, ביז ס'איז ווייטער אנ'אומגליק געשעהן. דער פריץ איז אומגעריכט געשטארבען און מיט אלעם האט אנגעהויבען צו פערוואלטען זיין בן-יחיד, וועלכער האט זיך אויך, ווי אמאל זיין פאטער, פערלענגט און געוואלט דעם ארענדאר פון דארף ארויסזעצען.

איז דער ארענדאר ווידער אוועק צו ר' מענדעלע און ארויפקומענדיג אויפ'ן שוועל האט שוין ר' מענדעלע געוואוסט נאך וואס ער איז געקומען און א זאגעטהון צו איהם מיט א קרעכץ:

— האסט דאך אליין געוואלט.

האט זיך דער ארענדאר אנידערגעווארפען אויף דער ערד און זיך צעכליפעט:

— הייליגער צדיק, וואס האב איך דען געוואלט? כ'האב געוואלט, אז כ'זאל קאנען מפרנס זיין מיין ווייב און קינדער. הייליגער צדיק, העלפט מיר ווי איהר האט מיר דעמאלט געהאלפען.

האט ר' מענדעלע געשפאנט איבער זיין ענג ד' אמה'דיג אלקעריל און אויף זיין גלאטען, ליכטיגען שטערען האבען זיך ימים-קנייטשען אויסגעשפרייט. א שפערע ווילע האט ער אזוי פער'מוח'ט ארומשפאצירט. פלוצלינג האט ער זיך אבגעשטעלט אין מיטען שטוב און זיך געווענדעט צום ארענדאר:

— הער מיך אויס, געה אהין צום יונגען פריצי'שען בן-יחיד און זאג איהם אז איך האב איהם אויסגעבעטען, א סימן, אז אויף דעם און דעם ארט פון זיין גוף האט ער אזא און אזא צייכן...

אז דער ארענדאר איז ארויס, האט ר' מענדעלע קאסאווער געזאגט צו זיינע תלמידים:

— אין דער דאזיגער פריצי'שער משפחה געהט איבער פון דור צו דור דער ווילען ארויסצוטרייבען דעם יודישען ארענדאר, נאר די דאזיגע שלעכטע תשוקה ווערט דורך מיינע תפילות פערלענגערט, אבער סוף כל סוף וועלען זיינע קינדער מוזען אוועק פון דארף וואס וועט זיין, אז כ'וועל שטארבען? ווער וועט דעמאלט מתפלל זיין אויפצוהאלטען דעם גזר, לייטערען די נשמה, אוועקנעמען דעם שלעכטען ווילען און עס אפלעגען ווידער אויף שפעטער?...

— — — — — — — —

אין א צייט ארום איז דער ארענדאר געשטארבען. אויך ר' מענדעלע איז נפטר געווארען. דער יונגער פריץ האט אויך געבוירען א זוהן, וואס האט, ווי זיין פאטער און זיידע, געגומען שטארק רודפ'ען דעם ארענדאר'ס קינדער. דער האט געהאט א בעזונדערע שנאה צו א יוד. דאס האט ער געבראכט צוזאמען מיט זיין שטודיום אין דער פרעמד, א ירושה פון זיינע שול-קאלעגען... האט ער זיך מיט א מאדנער ווילדקייט איינגעשפארט ארויסצוטרייבען די יודישע משפחה. זענען דעם ארענדאר'ס קינדער אוועק ווי זייער פאטער צו ר' מענדעלע'ס תלמידים און קינדער, אבער יענע האבען געענטפערט:

— ר' מענדעלע קאסאווער לעבט שוין מעהר נישט, איז נישטא ווער ס'זאל אויס'פועל'ן און דעם שלעכטען רצון ווייטער אבשאפען.

די תלמידים האבען אלץ דערצעהלט דעם ארענדאר'ס קינדער און געזאגט, זיי זאלען צום גוטען געדענקען ר' מענדעלע'ס נאמען דערפאר, וואס ער האט אויסגעבעטען, אז דער גזר זאל אבגעהאלטען ווערען כאטש אזוי לאנג ביז זיי וועלען אויפגעוואקסען ווערען.

זענען דעם ארענדאר'ס קינדער אוועק מיט א צעבראכענעם געמיט און פערלאזען די קרעטשמע. דאס איינע האט זיי כאטש געטרייסט, וואס זיי זענען נישט קיין קליינע קינדער, נאר דערוואקסענע וואס קאנען זיך גיכער בעוועגען אין דער גרויסער וועלט און דערפאר אייביג געדענקט צום גוטען דעם נאמען פון ר' מענדעלע קאסאווער.

יאנואר.

י. ב. שטריימאן

יאנואר האט געבינדען אין קייטען
דאס פעלד און עס שלאפען געלייגט;
עס ווארעמט דער שניי דורך די בייטען
ווי זיי האלטען אין ספעקטען געווייקט.

דער האז מיט די קליינינקע לאפקעס
גראבט טיפער אריין זיך אין שניי;
דער מיסט-פויגעל אין וואוליקע טרעפקעס
לויפט דעם קורצען טאג נאך געטריי.

די לופט אזוי ריין איז און ס'גלאנצען
די ביימער, די דעכער, די ווענט;
עס דוכט זיך: דער רוים ווערט איינגאנצען
אין א העלישען פייער פארברענט.

עס הענגען ביי די פענצטער די ליכטער
די צעפלעך אייז זיי גלאנצן ווי רייז;
עס ליגען ווי שווערע געוויכטער
אויפן טייכל די מאסע פון אייז.

א פור פארט פארביי מיט פארשוינען
ס'פערד מיט די מענטשען ווי אייז;
דער מערדער בלייבט אין וואלד נאך וואוינען
און די וועלט — ווי א זיידע איז ווייס.

דער שפערל מיט א כלומרש'טן געבייזער
זוכט עסען זיך אין פערדישען מיסט;
אן ארימאן גייט איבער די הייזער
מיט א זאק אויף די פלייצעס און הוסט.

א הון האט דעם וועג פאדלוירען
און הארכט: ערגיץ האט א האן פארקרייט;
די פראסט עסט אריין זיך אין די אויגן
אויף א בוים זיצט א סאראקע און שרייט.

א יוד אויפן וועג פירט א ביקל
דא רייסט ער פאראויס — דא צוריק;
דא ענגער, דא לויזער ווערט דאס שטריקל
אט, אט און — געפלאצט איז דער שטריק.

דער יוד אויפן פנים איז געפאלן
ס'ביקעל איז אנטלאפען; מיטן וועג
דער הימעל שיט מיט זילבערנע שטראלן
וואס גלאנצען ווי די ציין פון א זעג.

א יורענע א פאר געגזלעך טוט טרייבן
א היים זיך געלאסען פון מארק —
זיי פאלען און זיי טוען זיך אויפהויבן
און די זון גייט ארונטער דעם בארג.

איך בין א משומד?...

טראגישער פאסירונג מיט א ראדאמער ייד.

איבערדערציילט פון י. אבערזשאנעק

האב איך געהאט א וואך, ווינש איך עס נישט מיינע שונאים, אפילו מיין גרעסטען שונא, מיין שדכן, וואס האט מיך צוזאמענגעפארט מיט מיין ווייב, אפילו איהם ווינש איך עס נישט.

אוי, הערט איהר, האב איך געהאט א וואך. א גאנצע וואך לויף איך ארום מיט דעם פאס אין דער האנט און שריי: „אני שלמה" איך בין א כשר'ער אפגעהיטענער יוד ווי גאט האט געבאטען און קיינער גלויבט מיר נישט. מ'האט אויף מיר אויסגעטראכט א בלבול, א בייזען ביטערן בלבול, אז איך בין א משומד... געוואלד, איך — משומד!...

ווי אזוי קומט עס? ווי אזוי האט מען עס אויף מיר אויסגעטראכט דעם בלבול? ווי פאלט מען אויס אויף מיר יהודה לייב בן משה זאב, אויסצוטראכטען אזא בלבול? שולדיג אין מיין אומגליק בין איך מיר אליין. ס'הייסט נישט אזוי ווייט איך, ווי די גאזעטען און נישט אזוי ווייט די גאזעטען, ווי מיין אייגען ווייב. הערט, וואס עס איז געשעהן:

אין די גאזעטען איז די וואך געווען פארעפענטליכט 'א רשימה פון א גאנצע רייהע מענשען, וואס גילטען פאר יודען און אין דער רשימה זענען זיי בעצייכענט פאר קאטאליקען, צווישען אנדערע איז אויך אנגעגעבען געווארען דער נאמען פון א גבאי פון א שוהל, א גבאי — א משומד!...

איהר האט שוין געהערט פון א גבאי — א משומד? איהר האט נישט געהערט? און ווער האט 'יא געהערט? ממה-נפשך: איז ער א גבאי, איז ער דאך נישט קיין משומד; איז ער א משומד, טא צו וואס דארף ער זיין א גבאי. א משומד קאן דאך האבען בעסערע געשעפטען.

אמת, אויף צו מארגענס האבען טאקע די גאזעטען געשריבען, אז די מעשה מיט דעם גבאי-משומד איז א מיספערשטענדניש, אז ס'איז א טעות. אז ער קאן אזוי זיין א משומד, ווי איך קאן זיין אן אם... און דאך, דאך שטייט מיר די משומדים-רשימה כסדר פאר די אויגען. טאג און נאכט ווער איך פון דער רשימה פערפאלגט. איך זעה די יודישע אינטעלעגענטעלעך מיט די געבויגענע טשאלענט-נעזלעך, וואס האבען פערקויפט די בכורה פאר א טאפ לינזען, און דער עיקר גייט מיר נישט פון קאפ ארויס די מעשה מיט דעם גבאי-משומד.

איך פרוב עס מיר ארויסשלאגען פון קאפ, הגם איך בין זיכער, אז דאס איז נישט אמת, אז ס'איז געשעהן א מיספערשטענדניש, אז עס איז א טעות אין דער רשימה. און דאך, דאך עגבערט דאס מיר דעם מוח. די מעשה מיט די משומדים גייט מיר פון קאפ נישט ארויס:

זייט כ'האב געלייענט די מעשה, האב איך גענומען חוקר ודורש זיין יעדען איינעם פון מיינע בעקאנטע יודען, צי זענען זיי חלילה נישט קיין משומדים.

דער ערשטער איז געווען דער חזן: שבת, ווען דער חזן האט אנגעטוהן דעם טלית און זיך געשטעלט דאווענען שחרית. בין איך צוגעגאנגען צום עמוד און איהם געפרעגט:

— ר' שמערל, איהר זענט א יוד?..

האט מיך דער חזן אפגעמאסטען פון קאפ ביז פיס:

—ר' יאשע, איהר זענט פון זינען אראפ:

— ניין, ר' שמערל, איך בין נישט פון זינען אראפ. איך בין ביים קלארען שכל. איך וויל וויסען, צי איהר זענט א יוד!...

— ניין, א כינעזער! — האט דער חזן געענטפערט א צערודערטער.

—ר' שמערעל, איהר וועט פריהער נישט צוגיין צום „ברעטעל", ביז איהר וועט מיר פריהער נישט וויזען אייער פאס.

— צו וואס דארפט איהר מיין פאס? איהר ווילט מיר אפשר פארשרייבען א פראטאקאל?

— איך וויל זעהן, ווי איהר זענט פארשריבען אין פאס. צי איהר זענט נישט אמאל — א... זשימסקע קאטאליק!

יודען וואס זענען געשטאנען דערנעבען האבען זיך שטארק פונאנדערגעלאכט:

— כא, כא, כי, כי, כי, א חזן — א קאטאליק!

דער סוף איז געווען, אז איך בין ארויס פון שוהל וויל, וויל, איך בין נישט געווען זיכער, צי דער חזן איז א יוד...

יאהרען לאנג ברענגט א יודענע צו מיר געשאכטענע עופות. א יודענע מיט א טיפ קופקע איבער די אויערען. די היינטיגע וואך קומט זי מיט אן עוף, פרעג איך איהר:

— ביילע זלאטע, איהר זענט א יודיש קינד?

האט זיך די יודענע אנגעצונדען און מיך גענומען באזינגען:

— וואס האט מיך גע'חלומ'ט די נאכט און יענע נאכט זאל מיר אויסגיין צו איי-

מגר. ש. הערץ

פאַרוואס האָט ראדאם נישט קיין חן אין די אויגען פון יודישען דיכטער און שריפטשטעלער

אייניגע בעמערקונגען צו דער 20=טער יאהר=צייט פון דיכטער לייב ניידוס.

פון דער גאנצער יודישער פרעסע דערגעהען צו אונז קלאנגען, אז אין א רייהע שטעדט אין פוילען האט מען איינגעאָרדענט טרויער-אקאדעמיעס לכבוד דעם אנדענק פון דעם אזוי פריה פערשטאָרבענעם טאלענטירטען דיכטער — לייב ניידוס, צו זיין 20-טען יאהרצייט.

אין אזעלכע שטעדט ווי גראָדנע, ביאליסטאָק, ווילנא, װארשא האבען געוויסע קולטורעלע קרייזען, אין וועמענ'ס ס ב י ב ה ס'איז דעם אָרעמען דיכטער בעשערט געווען אויסצואָטעמען געצעהלטע טעג פון זיין טראַגיש פערשניטענעם קורצען לעבען — אָראַנזשירט אַנדענקונג'ס אָווענדן לכבוד דעם דיכטער, וואו מ'האָט דורך אָבשאַצען דעם דיכטער'ס שאַפונגען און לעבען געהייליגט זיין נאָמען.

וואָלט אונז די דאָזיגע ידיעה אין דער פרעסע ספעציעל נישט אָפּגעשטעלט ווען נישט דאָס, וואָס בשייכות מיט אָט דער טרויעריגער געלעגענהייט האָט זיך אויך אָפּגעדרוקט אַ בריעף פון דיכטער'ס שוועסטער, ראַשעל ניידוס, וואו מ'געפינט געוויסע פרטים וואָס האָבען אויך אַ שייכות צו אונזער שטאָדט.

ראַשעל ניידוס איבערגעבענדיג אייניגע ביאָגראַפישע שטריכען פונ'ם דיכטער'ס לעבען דערמאָנט אויך צווישן אַנדערן, אַז איהר ברודער לייב האָט אַ יאָהר צייט פערבראַכט אין אַ ראַדאָמער גימנאַזיע. דאָס איז געשעהן צוליב דעם, וואָס ניידוס'ען האָט מען געהאַט אויסגעשלאָסען פון דער גימנאַזיע אין גראָדנע פאַר זיין אַנטייל אין אַ שול-שטרייק. די עלטערען זוכענדיג פאַר לייב'ען אַנאַנדער לערען-אַנשטאַלט, האָבען דאַן פאַר איהם אַזאַ גימנאַזיע אויסגעפונען אין ראַדאָם.

אָבער דאָ — בעמערקט ווייטער ראַשעל ניידוס אין איהר בריעף — האָט לייב נישט געקענט אויסהאַלטען לאַנג, ווייל אין אַ יאָהר אַרום האָט ער אַליין גענומען בעטען, מ'זאָל איהם פון ראַדאָם אָפּנעמען, ווייל עס געפעלען איהם נישט די מענשען, ווי אויך נישט די שטאָדט.

הייסט עס, אַז לייב ניידוס אַלס 15-יאָהריג בחור'ל אָבער שוין מיט אַ דיכטערישער אינטואיציע (ער האָט שוין דאַן געשאַפען לידער), האָט שוין דעמאָלט דערשפירט, אַז ראַדאָם איז נישט דאָס אָרט פון וואַקסען און שטייגען דעם דיכטער'ס.

ווען מ'לייענט די דאָזיגע רעלאַציע פון ראַשעל ניידוס וועגן ראַדאָם, ווערט אויפן געמיט אַביסעל פריקרע און אומהיימליך. און אַזאַ געפיל, גלייבען מיר, וועט זיכער באַהערשען יעדען בכבודיגען יודישען בירגער פון ראַדאָם, וואָס פאַרמאָגט אַ פּראָגרעסיוו - וועלטלעכען פנים און צו דעם נאָך אַ קאַפּעלע סענטימענט פאַר אונזער שטאָט.

צו אַ גאָר אינטערעסאַנטען און וויכטיגען ענין וואַקסט אָבער אויס די דאָזיגע רעלאַציע, ווען מ'פאַרבינט זי מיט עהנליכע פאַקטען, וואָס האָבען זיך ביי אונז איבערגע'חזר'ט במשך פון די לעצטע 25 יאָהר.

מיר מיינען דאָ אַזעלכע פאַקטען, וואָס לעבען נאָך ביי אַ סך פון אונז אין זכרון. האָבען דאָך צווישען אונז געלעבט און געווירקט אַזעלכע דיכטער ווי דוד איינהאָרן, ל. מלאך, מ. ד. גיסער, ווי אויך די שריפטשטעלער: י. פּערלע, ל. פ י נ ק ע ל ש ט י י ן, ג. ווייסבאָרד, און משה ס אָ ק אָ ל אָ ו ו ס ק י. און אויך זיי כ אָ ט ש געבוירענע אין ראַדאָם, האָבען געמוזט איינער פריהער דער צווייטער שפּעטער מיט גאַליגען שוים אויף די ליפּען פאַרלאָזן זייער געבורטס - שטאָט און אויסזוכען פאַר זיך אַנדערע נעסטען אין דער יודישער צעשפּרייטקייט.

צי באַשטעטיגען נישט אָט די פאַקטען, אַז די דיכטערישע אינטואיציע האָט ל. ניידוסן ניט פאַרפיהרט? געוויס האָבן דאָ געווירקט די זעלביגע סיבות, וועלכע האָבען דיקטירט אונזערע היימישע דיכטער און שרייבער איבערפלאַנצען זיך אויף אַנ'אַנדערען באָדען.

נישט געפונען אין דער אייגענער היים קיין פערשטענדניש פאַר זייער קולטור-אַרבייט, קיין אָנרעגונג, קיינע געזעלשאַפטליכע שטרעבונגען צו קאָנטאַקטירען און געהען אין די פיס-טריט פון אַלגעמיינעם קולטורעלען אויפשטייג ביי יודען—האָבען זיי געמוזט פערבייטען די דאָזיגע היים אויף אַ צווייטע, אַ בעסערע.

פאַרהאַקט הינטער זיך טיר און טויער און געלאָזט די היים אויף הפקר; ממש אויף הפקר, ווי עס שרייבט זיך ביי אַ. רייזען: „הוליעט, הוליעט בייזע ווינטען"...

דאָס זענען אַלץ זאַכען וואָס וועקען גאַנץ ערנסטע זאָרגען און ס'איז אַ חוב איבער זיי זיך גוט צו פערטראַכטען. אַז מ'קוקט זיך היינט צו צום מצב-הענין אין אונזער שטאָדט בעקומט מען דעם איינדרוק, אַז די רענעסאַנס-ווינטען, וועלכע האָבען זיינער צייט אויפגעוואַרעמט דאָס אָפּגעשטאַנענע יודישע לעבן, האָבען בכלל צו אונזער שטאָדט נישט דערלאַנגט.

ממש מיט ליכט אין די הענט דאַרף מען גיין זוכען סימנים פון אָט דער רענעסאַנס תקופה. אדרבא, — ווייזט אונז אָן אין שטאָט אויף אַזעלכע אינסטיטוציעס אָדער געזעלשאַפטלעכע איינריכטונגען, וועלכע האָבען בעדאַרפט אין זין פון די רענעסאַנס-טענדענצען רעפאָרמירען און פאַרוועלטלעכען דאָס יודישע לעבען.

איינס לאָזט זיך יאָ פעסטשטעלען און דאָס איז דער טריאומפירענדיגער מאַרש פון די פּאָליטישע פּאַרטייען, וועלכע האָבען זיך גענומען מעהרען ווי די חסידישע שטיבלעך. און אויב אויף דעם אָבשניט לאָזען זיך פאַרצייכנען געוויסע פּאָזיטיווע מאָמענטען, לאָזט זיך עס אָבער ניט זאָגען וועגן די פּאָליטישע פּאַרטייען אין ראַדאָם, סיי די רעכטע און סיי די לינקע.

עס גייט שוין איצט דער 3-טער אָדער אפשר 4-טער דור, זייט דער פּאָליטישער רענעסאַנס האָט גענומען פאָרמירען דעם נייעם טיפּ יוד. און זאָלען איצט די מנהיגים פון די פּאָליטישע ראַדאָמער פּאַרטייען, סיי פון רעכטס און סיי פון לינקס געוויסענהאַפט ענטפערן, צי זיי האָבען געוואונען פאַר זיך די יוגענט — דעם יסוד פון אונזער צוקונפט.

אוודאי ניט. פאַרוואָס? ווייל מיט פּאָליטישען באַגאַזש קען מען ניט ערציען די יוגענט און אויפריכטען אַ פאָלק. האָט דאָך שוין ביאַליק געהאָט געוואָרענט, אַז אָהן קולטורעלער באַנייאונג קאָן ניט קומען קיין נאַציאָנאַלע באַנייאונג.

נישטאָ ביי אונז די יודישע שול אין ברייטען זין פון וואָרט, די שול וואָס וואָלט אונז געקענט געבען אַ דור מיט אַ נאַטירליכען, אָרגאַנישען דראַנג און ליבשאַפט צו דער יודישער קולטור און איהרע אַלע דערשיינונגען.

איז שוין דעריבער נישטאָ וואָס צו חדוש'ען זיך, אַז אַנשטאַט דעם איז אויסגעוואַקסען אַ דור אָהן אַ אידעאישען רוקענביין, אָהן אַ יודישען וועלטבאַנעם, אָהן נאַטירליכער פערבינדונג מיט'ן פאָלק אָהן שום טראַדיציע און שטאָלץ אויף אייגענע קולטורעלע פאָלקסשאַפונגען.

און דאָס רעטעניש הערט אויף צו זיין רעטעניש: יעדער דיכטער, יעדער שריפטשטעלער, יעדער שאַפענדיגער יחיד מוז האָבען אַרום זיך אַ סביבה, וואָס זאָל איהם געבען דראַנג, אָנרעגונג, און וואו ער דאַרף פיהלען לעבעדיגע אימפּולסען פון וועלען ווערען אַ אָרגאַניזירטע, ציל-וויסיגע געזעלשאַפטליכע גרופּע. און נישט האָבענדיג דאָס אַרום זיך, מוז ער עוקר זיין און ראַטעווען זיך פאַר זיין גייסטיגען טויט.

אַזוי איז עס טאַקע געווען מיט לייב ניידוסן, און דאָס זעלביגע מיט אונזערע היימישע דיכטער און שריפטשטעלער. זיי זענען פון דאַנעט אַנטלאָפען, כדי צו קענען ווייטער שאַפען און ווירקען און ניט אָפּוואַרטען דעם גייסטיגען טויט אין ראַדאָם.

די דאָזיגע טרויעריגע רעפלעקסען קומען אויפן רעיון, ווען דו לייענסט ראַשעל ניידוסעס רעלאַציע וועגן ראַדאָם.

■■■■■

ז. סעגאַלאָוויטש — דער מוסטער-שרייבער.

אין אַלע זיינע שריפטן שיינט אַדורך סעגאַלאָוויטש אַלס רעוואָלוציאָנער. זיין מאָהלען ביאַליסטאָקער שטרייקער, אַרבייטער - געזעלען, ערב-אַרעסט, אין טורמע-קעטשעל, אין די טורמע-קאַמערען, קאַזשימיעזש, שיפער - יונגען בעלי עגלות. גנבים, שורות 8 א. ז. וו. דאָס אַלץ איז אַ הערליכע פערוועבונג און צוזאַמענפלאַנצונג פון רעוואָלוציע-קאַמף און טרומעריי; פון איין זייט ווערט זיין האַרץ צובראָכען פון די בעגנב'עטער קאַזשימיעזשער יודענע, פון דער צווייטער ווייט געדענקט ער אָן דעם הונגעריגען גנב וועמען ער טראָגט אַהין עסען אין זיין פערבאָרגען אָרט אין טיפען וואַלד, וועלכען ער דערזוכט אַ דאַנק זיינע גנבישע פייפסיגנאַלען.

מען זעהט אין איהם דעם בונטאַר, וועלכער שפּילט נישט לויט בעשטעלונג, נור דוקא לויט זיין געפיהל און דראַנג. דאָס לעצטע הייסט רעוואָלוציע, ווייל דער מוט, די ענערגיע פון ענטגעגענשטעלען זיך דעם קלייזלישען „שנעם טאָן" דאָס איז איבערמענש און גרויסקייט.

• • •

מיט אייניגע וואָכען צוריק האָבען מיר געלעזען סעגאַלאָוויטשען וועגען די פערזאַמלונג אין וואַלד, וועגען דעם געלען יוד, וועלכער האָט געוואָרענט די פערברענטע סעקטאַנטישע וועלט-דערלייזער: געדענקט, אייערע דיסקוסיעס זענען נישט קיין רעטונג פאַר יודען. איין ליכטיגער פונקט פאַר יודישער רעטונג איז דאָ און דאָס איז ציון. שוין דאָס האָט אונז אָבגעשפּיגעלט רעם בונטאַרישען געדאַנקען-גאַנג פון סעגאַלאָוויטשען. שוין דאַן האָבען מיר געפיהלט, אַז סעגאַלאָוויטש זוכט אַ פרישען אַנהאַלט. און מיר האָבען זיך טאַקי ד ע ר ו ו אַ ר ט, דעם לעצטען פרייטאַג 1\13 אַ מוטיגען אני מאמין, אַז די ביזאיצטיגע וועלט-ערלייזערישע וועגען זענען געוועזען טעות'דיגע און די אמת'ע רעטונגס-גאַרטל פאַרן געפּלאָגטן יודענטום איז ארץ-ישראל.

• • •

די לעצטע אינקוויזיציעס האָבען ביי פיעל יודישע שרייבער און וואָרט-פיהרער געעפענט די אויגען. ס'האָט זיך אָנגעהויבען אַ ויכוח וועגן צוריק אין געטאָ. עס זענען געפּרעדיגט געוואָרען דאָ און דאָרט תשובה-מאָטיווען; דורך ניימאַנ'ען ווערט דערמאָהנט די שרפה פון ר' חנינא בן תרדיון, דורך ליריק'ן דער תורה-אידעאַל, דורך סטופּניצקי'ן די רייד פון נביא בא בחדרך, גרעניץ דיך אָב... א. אז. וו. אָבער למעשה האָט קיינער פון די דערמאָהנטע און די נישט דערמאָהנטע צו שטויסען זייערע ביז איצטיגען לעבענ'ס - שטייגער, קיינער האָט זיך פון זיין פּראָגראַם אויף אַ האָהר נישט צוריקגעצויגען; זייערע אויספיהרונגען זענען געבליבען בלויז טעאָריע; געטהוען האָט דאָס נאָר סעגאַלאָוויטש, וועלכער האָט דורך זיין לעצטען אני מאמין מיט יוגענד-מוט איבערגעריסען מיט זיין פערגאַנגענהייט און צוריקגעקעהרט צום ליכטיגסטען פונקט וועלכער וועט פון איצט אָן בעשטראַהלען זיין טיפען בונטאַרען אידעאַל וואָס איז ביז היינט געוועזען פערבאָרגען, פערבאָרגען אויך פון איהם זעלבסט.

• • •

זאָל סעגאַלאָוויטש דינען אַלס מוסטער פאַר אַנדער יודישע וואָרט-פיהרער, ווי צו דינען אַ אידעע טעאָרעטיש און פּראַקטיש און דאָס וועט זיין דאָס גרעסטע לעבענס-פערדינסט פון סעגאַלאָוויטש'ען פאַר זיין געפּלאָגט יודיש פאָלק און פערשטויסען יודיש לאַנד.

אהרן פרידענטאָל.

ער קאָפּ, צו אייער הענט און פיס, צו אייער לייב און לעבען... טפו זאָלט איהר מיר ווערען! אַ חוצפה און אַ העזה אַ יוד האָט עס מיך צו פרעגען, צי איך בין אַ יודיש קינד! איך ביז אַ כשר'ע, און אָפּגעהיטענע יודישע פרוי. איהר הערט?

— יאָ, איך גלייב אייך. נאָר איהר פאַרשטעהט, ס'איז געשטאַנען אין די גאַזעטען, און אפשר. אפשר וואָלט איהר מיר געוויזען אייער פּאַס?

— אַ פּאַס? דאָס וועט איהר ביי מיר נישט דערלעבען! וועלכע יודענע ווייזט דאָס אַ פּאַס?..

הקיצור, די יודענע איז אַרויס מיט דעם עוף, ווייל איך בין נישט זיכער, צי ביילע זלאַטע איז נישט אַמאָל אַ קאַטאָליטשקע...

— פייגע ראַצע — האָב איך געזאָגט צו מיין יודענע — ביי וועלכען קצב קויפסטו פליישז

וואָס הייסט ביי וועמען? ביי מיין אַלטען קצב שימשע שלמה.

— שימשע שלמה? דער נאָמען געפעלט מיר נישט.

— פאַרוואָס געפעלט דיר נישט דער נאָמען?

— דער שימשע שלמה איז אַ יוד?

האָט זיך מיין יודענע פונאַנדערגעלאַכט: כאַ, כאַ, דו ביזט דאַכט זיך מיר גערירט אויפן קעסטל! וואָס הייסט, צי ער איז אַ יוד? וואָס דען זאָל ער זיין.

דער סוף איז געווען, אַז איך בין צוזאַמען מיט מיין יודענע אַראָפּ אין דער יאַטקע און געפרעגט דעם קצב:

— ר' שימשע שלמה, איהר זענט אַ יוד?

דער קצב האָט קיין וואָרט נישט געענטפערט. אַנשטאַט אַן ענטפער האָט ער מיר דערלאַנגט מיט אַ לונג און לעבער איבערן קאָפּ, אַז איך האָב געזעהען אַלע מיינע עלטער-באָבעס און עלטער-זיידעס, וואָס רוהען אין ליכטיגען גן-עדן.

קומענדיג אַהיים מיט דער פּאַרציע פלייש, איז מיין יודענע מיר באַפאַלען:

— אַז מ'איז משוגע, איז מען משוגע פאַר זיך! דער קצב איז אַן אָפּגעהיטענער יוד, מיט אַ „העכשער" פון ראַבינאַט פרעגט ער איהם, צי ער איז אַ יוד. ער האָט דיר דערלאַנגט מיט אַ לונג און לעבער איבערן של ראש? אַ ברכה זאָל קומען אויף זיינע הענט!..

— אַזוי? די גיסט נאָך איהם גערעכט? אויב אַזוי, טאָ ווייז מיר דיין פּאַס!.. שוין זאָלסטו מיר ווייזען דיין פּאַס! אויב אַזוי, בין איך דיך חושד. אַז דו ביזט אויך נישט קיין יודיש קינד, און אויב דו ביזט נישט קיין יודיש קינד, זענען די קינדער — משומדים... דעם פּאַס! דו הערסט? דעם פּאַס וויל איך זעהן!..

איז עס דאָך מיין פייגע ראַצע, איז זי אַרויס אויפן קול און מיר גענומען מאַכען דעם אמת'ען „מי שברך", אַזוי ווי זי קאָן. זענען זיך צוזאַמענגעלאָפען די שכנ'טעס און זי האָט געהאַלטען אין איין שרייען:

— די בהמה בצורת פערד!..

— די אַלטע שמאַטע!

— פרעסער! זולל וסובא! גע'שמד'טער האַלז!

— דערהערט „גע'שמד'טער האַלז". זענען זיך די ווייבער פונאַנדערגעלאָפען ווי פון פון אַ פּעסט און דאָ הויבט זיך אָן דאָס ריכטיגע:

איך גיי אַראָפּ אויפן הויף, ווייזט מען אויף מיר אָן מיט די פינגער:

— אָט גייט ער דער משומד!-

איך גיי אַרויס אין גאַס באַגעגען איך אַ באַקאַנטען, דערלאַנג איך איהם די האַנט, לאָזט ער מיר הענגען די האַנט אין דער לופטען. משומדים - זאָגט ער — געב איך נישט די האַנט.

פאַרנאַכט כאַפּ איך מיך אַריין אין שטיבעל, אַריינכאַפּען אַ מנחה — מעריב. איז ווי נאָר איך קום אַריין אין שטיבעל, קומט צו מיר צו דער שמש און ווייזט מיר די טיר:

— דאָ איז אַ מקום קדוש — איהר פאַרשטייט דאָך, איהר זענט דאָך אויך אַמאָל געווען אַ יוד!

— אַמאָל? אַמאָל בין איך געווען אַ יוד? און וואָס בין איך איצט?

— מ'ווייסט שוין, גייט אייך געזונטערהייט, און איידער וואָס, ווען, בין איך שוין געשטאַנען איף יענער זייט טיר.

איך קום אין מרחץ אַריין. איז דאָרט געוואָרען אַ גאַנצער טרעוואָגע. די יודען זענען געלאָפען מיט די שעפּעלען, יעדער אין אַ'אַנדער ווינקעל. מ'האָט געשריגען, געמאַכט יעלות:

— ווי קומט „אַזאַ איינער" אין אַ יודישער מקווה אַריין!

האָב איך נישט פערשטאַנען, וואָס דאָ טוט זיך. וואָס הייסט „אַזאַ איינער"? איך האָב גענומען פּראָטעסטירען:

— יודען וואָס טוט זיך מיט אייך? צי זענט איהר חלילה משוגע געוואָרען? איך בין דאָך דער זעלבער, וואָס איהר. וואָס מיידט איהר מיך אויס, וואָס? וואָס אַנטלויפט איהר פון מיר ווי פון אַ מגפה?

— דערציילט אייער באָבע! — האָב איך בעקומען אַן ענטפער.

איך דאַרף אייך נישט דערצעהלען ווער ס'איז שולדיג געווען אין מיין אומגליק, אַז דאָס האָט מיר מיין יודענע אָפּגעשפּראָכען די עין-הרע, זי האָט געשריגען זולל וסובא, גע'שמד'טער האַלז האָבען עס געהערט די שכנ'טעס, האָבען זיי באַלד דערציילט דעם „סוד", אַז זיי האָבען אַליין געהערט פון מיין ווייב'ס מויל, אַז איך האָב אַ גע'שמד'טען האַלז און אַזוי ווי איצט, נאָך דער פערעפענטליכטער משומדים-רשימה, לייגט זיך עס אויפ'ן שכל, בין איך פּלוצים געוואָרען — אַ משומד.

איצט לויף איך אַרום מיט דעם פּאַס אין דער האַנט און שריי „אני שלמה" נאַט זעהט, עס שטעהט בפירוש געשריבען, אַז איך בין אַ יוד אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען!

איך שריי „אני שלמה" און ווער ווייסט, צי עס וועט מיר געלונגען איבערצייגען, אַז איך יהודה לייב בן משה זאב בין אַ יוד, ווער ווייסט!

און ווער איז אין דעם אַלעם שולדיג? שולדיג איז אין מיין אומגליק זענען קודם כל די גאַזעטען, וואָס האָבען פערעפענטליכט די משומדים-רשימה און די מעשה מיט דעם גבאי-משומד און נאָך מעהר איז אין דעם שולדיג מיין יודענע וואָס האָט געשריגען, אַז איך האָב אַ גע'שמד'טען האַלז און די שכנ'טעס וואָס האָבען יעדען דערציילט אַ „סוד" אויפ'ן אויער.

מנע, האָב איך געהאַט אַ וואָך — אַלע מיינע שונאים געזאָגט אַזעלכע וואָכען!

איבערמארגען זונטאג — א זיצונג פון דער נייער קהלה-פערוואלטונג

איבערמארגען זונטאג 7 אווענד קומט פאר א זיצונג אין דער גמינע פון דער ניי-געוועהלטער קהלה-פערוואלטונג.

דער איינציגער פונקט פון סאג-ארד-נונג בעשטעהט פון אויסוועהלען א פרעזעס און א וויצע-פרעזעס פון דער נייער פערוואלטונג.

אבגעשניטען זיין שכן א פינגער.

און איהם געמאכט אונפעהיג צום מיליטער.

אין בארקי אונטער ראדאם האבען געוואהנט בשכנות די 2 יונגע פויערים סטאניסלאוו ביענישעווסקי און וויטאלד טשערוואנקא, צווישען וועלכע ס'האט נישט געהערשט קיין שלום און זיי האבען זיך אפט געקריגט.

דעם 15-טען וושעשיען ווען ביעני-שעווסקי האט געטראפען טשערוואנקא האט ער איזום פערהאלטען און איהם אנגעהויבען אויף פראוואצירען צו א געשלעג. ווען זיי האבען זיך געפונען אויף דעם בארקער פ ע ל ד האט ביעניאשעווסקי ארויסגעכאפט א מעסער און דערלאנגט א זעץ דערמיט אין דער זייט און אין די לינקע האנד פון טשערוואנקא. טשערוואנקא איז דאמאלס געוועזען נאך א מיליטער-קאמיסיע און איז אלס פרייוויליגער אנגענומען געווא-רען אין פליהער-פולק.

די וואונדען, וועלכע ער האט בע-קומען פון ביעניאשעווסקי זענען גע-וועזען געפעהרליכע, אזוי, אז מען האט איהם, בכדי אבצוראטעווען די לינקע האנד, אפגעשניטען א פינגער. אויך איז ער געווארען א קאלעקע אויף די לינגען פון די בעקומענע וואונדען.

הגם ער איז געוועזען א קאליקע איז ער דאך אוועק דיענען און נישט דער-צעהלט דער מיליטער-מאכט, אז עס פעהלט איהם א פינגער ביי דער האנד.

ער האט געדיענט א לענגערע צייט ביז איינמאהל האט מען בעמערקט, אז עס פעהלט איהם א פינגער. מען האט איהם באלד, טשערוואנקא, אבגעשיקט אויף א קאמיסיע, וועלכע האט איהם באפרייט פון פולק.

ביעניאשעווסקי איז דערווייל צוגע-צויגען געווארען צו פעראנטווארט-ליכקייט און געהאט א פראצעס אין ראדאמער קרייז-געריכט.

טשערוואנקא האט זיך געשטעלט אין געריכט אין מיליטער - מונדיר, אלס לאטניק. ער דערצעהלט פאר דעם גע-ריכט, אז ביענישעווסקי האט איהם גע-טוהן א גאר גרוסע קריוודע, ווייל צו-ליב דעם אפגעשניטענעם פינגער וועט מען מען איהם שוין מעהר אין מיליטער נישט האלטען און אלס יתום אהן טאטע מאמע וועט ער איצט בלייבען איינזאם אויף דער וועלט. דערביי ווייזט ער אן אויף די לינקע האנד, וואו עס פעהלט א פינגער. אויך קלאגט ער זיך, אז די לונגען זענען נאך דעם שטאך מיט דעם מעסער נישט אין ארדנונג און אלס מיליטערמאן קען ער גאר נישט לויפן, ווייל באלד בעקומט ער א שטעכונג אין דער זייט. דערביי וויינט ער יא-מערליך, אז עס איז אים אזוי וואויל אין מיליטער און איצט מוז ער שוין זיין פולק אין די נאהענסטע טעג פער-לאזען,

פראקוראר שידלאווסקי בעט דעם פ ר א צ ע ס איבערצוגעבען אויף א קאמפלעט-סעסיע (פון 3 ריכטער) דאס געריכט איז מסכים און דער פראצעס ווערט איבערגעריסען.

אר,

שטורמישע זיצונג פון ראדאמער ספארטלער.

אנטיסעמיטישע רעדע פון קעלצער דעלעגאט.

אין לאקאל פון היגען ספארט-קלוב „בראן" איז גערופען געווארען א קאנ-פערענץ פון די ראדאמער און קעלצער פאדאקרענגען, כדי צו שאפען א קעל-צער פוטבאל-אקרענג מיט'ן זיץ-ארט אין ראדאם.

אויף דער קאנפערענץ זענען געקומען ספעציעל פון קעלץ 5 דעלעגאטען.

אלס פארזיצער פון דער קאנפערענץ, איז געוועהלט געווארען דער פרעזעס פון ראדאמער פאדאקרענג ה' מאלעץ. נאך זיין בעקענען מיט'ן ענין די פאר-שטעהער און נאך דער רעדע פון איי-נעם פון די קעלצער דעלעגאטען, האט גענומען א ווארט אינזש. ראזענבערג, וועלכער האט אנגעוויזען, אז ס'איז גאר נישט אזוי נוצליך פאר ראדאם, אז אזא אקרענג זאל געשאפען ווערען. דערביי האט ער אויך בעריהרט די פראגע פון קעלצער פאדאקרענג, וואו עס זע-נען געווען 8 יודישע ספארט-קלובען, פון וועלכע ס'איז ביים היינטיגען טאג נישט געבליבען קיין איינער פון זיי. דערפון איז אליא צו דרינגען, אז עס איז דארט די יודישע קלובען נישט בעזונדערס גוט געווען.

פון דער דאזיגער רעדע האט זיך איינער פון די הויפט-דעלעגאטען פון קעלץ געפיהלט בעליידיגט און ער האט דערויף אבגעענטפערט, אז ער איז דא געקומען בלויז צו פוילישע קלובען; אז פון די צייטונגען ווייסט ער שוין גוט, אז די יודישע קלובען אונטער'ן מאנ-טעל פון ספארט, פיהרען זיי אנדערע ארבייטען (משמעות אז דער דעלעגאט האט געמיינט אנטי-מלוכה'שע ארבייטען.)

ווי עס איז געווען צו פערשטעהן פון זיינע ווייטערדיגע ווערטער, ברויך מען זיך אלזא גארנישט רעכענען מיט די מיינונגען פון די פארשטעהער פון די יודישע קלובען.

ווען דער דעלעגאט האט אנגעהויבען בעליידיגען די יודישע פארשטעהער האט ה' מאלעץ איהם נישט געלאזט ווייטער רעדען. דער דעלעגאט, וועל-כער איז געווען א מיליטער-מאן פון א חעכערער ראנגע האט פונדעסטוועגען ווייטער גערעדט.

עס האט איהם דערנאך געענטפערט ה' ראזענבערג, אז די יודישע קלובען וועלכע געפונען זיך אין פאדאקרענג זענען אויך פוילישע — און מען מוז זיך מיט זיי רעכענען.

די יודישע פארשטעהער האבען גע-וואלט מאכען אנ'הפסקה, בכדי צו בעראטען זיך וועגען פערלאזען די זי-צונג, אבער מ'האט צו קיין הפסקה נישט דערלאזט.

ווי מען הערט זאל צו דער ערעפע-נונג פון דעם קעלצער אקרענג אזוי שנעל נישט קומען. אר.

געגעסען, געטרינקען, געוויילט זיך

און ארויסגעקושט 850 זלאטעס.

דער ה' מאלינאווסקי איז פון פאך א בוי-אינזשינער. א מענש איז ער זעהר א ליבער און א בעגאבטער. ווייל א חוץ דעם וואס ער פערנעמט זיך מיט זיינע בוי-פלענער פון הייזער, שפיל-פלעצער און שווים-באסיינען, פערנעמט ער זיך אויך — ווי עס ווייזט זיך ארויס — מיט אנדערע ספארט-שפילען: בראנ-פען און — פרויען... אייגענטליך קיין עולה נישט. נאך דערצו, ווען מען איז יונג, שיין און מען פארדינט א סך געלט טא צוליב וואס טאקע זיך אפזאגען פון א גלעזעל און פון א שיינע פרוי?

אבער ווען איז דאס געזאגט געווא-רען? — אז... די פרוי איז טאקע שיין אז דאס געלד איז אייגען געלד. דע-מאלט איז: ווער מיר גוטס קינד. אבער ווען עס איז פארקערט — איז ברודער-קע, שלעכט!

לאמיר גיין כסדר:

דער אויבענדערמאנטער אינזש. מא-לינאווסקי האט אין א שבת'דיגען טאג בעקומען 1200 זלאטעס אויף אויסצאלען א גרופע ארבייטער. אבער אזוי ווי אין די היינטיגע צייטען דארף מען האבען א סך קוראזש, כדי צו האבען הארץ אויסצאצאהלען אזא סומע, איז ער אריין אין דער ערשטער בעסטער שענק... אזוי אבער ווי ער איז אין דער טבע א גו-טער מענטש און א געזעלשאפטליכער מענש, האט ער נישט געקענט פועל'ען ביי זיך, אז ער זאל טרינקען איינער אליין מיט די פיר ווענט. האט ער מיט-גערופען א מיידעל. דאס מיידעל איז אבער — ו י י ז ט א ו י ס — אויך א געזעלשאפטליכע (וואס מיר וועלען שפעטער זעהען), האט זי מיטגענומען א קאלעזשאנקע. די קאלעזשאנקע ווי-דער, האט מיטגענומען דעם „חתן" און דער חתן — א קאלעגע און דער קא-לעגע — זיין ברודער.

זיצען אזוי אלע זאלבעזעקסט אין א געוויסע באוואריע און מען עסט, מען טרינקט, מען רויכערט און — עס ווערט לאנגווייליג; געהט מען אזוי אריבער אין א צווייטער רעסטאראציע און מען הייסט זיך ווידער דערלאנגען בראנפען ביער, גענזענע פיפקעלעך און — עס ווערט צוגעגעסען; כאפט מען זיך אריין אין א דריטע שענק און מען מאכט אויפסניי א שנאפסעל, מען פערבייסט מיט מאריינירטע הערינג און — נו יא, איהר ווייסט דאך שוין אליין מסתמא, אז זיי זענען שפעטער אריבער אין א פירטער און אין א פינפטער א. אז. וו. א. אז. וו. און אומעטום דאס זעלבע: געגעסען, געטרונקען, גערויכערט און — געקושט זיך. (ווייל אז מען איז שיכור איז דאך נישט שייך... דערצו נאך: ווען אלע זענען אזעלכע גוטע און געזעל-שאפטליכע מענשען) ביז... מען האט פערטרונקען 850 זל.

אייגענטליך וואלס דאס געווען א קלייניקייט. ווייל שפילט דאן א ראליע ביי א מענטשען צו פארטרונקען 350 זלאטעס? איז אבער די צרה וואס די מיידלעך — פארשטייט זיך גאסען-פרוי-ען — האבען קושענדיג זיך מיטן פאן אינזשיניער ארויסגעקושט פון אים די פארבליבענע 850 גלאטעס.

אויף דעם בארען זענען דעם היינטיגן מאנטאג פארן היגען שטאט-געריכט גע-שטאנען אלס באשולדיקטע: די מויערער פראנעק און עדוואַרד זבערעדזשינסקי, סטאניסלאוו ביאלסקי און די פרויען ראזאליא וואיטשיצקא און יאנינא כא-מערסקא.

דאס געריכט האט אלעמען באפרייט צוליב מאנגעל אין בעווייזען.

גמינע געשלאסן אנ'אב-מאך מיט הרב קעסטענבערג וועגען דער פענסיע.

היינטיגע וואך, דינסטאג, האט די אלטע גמינע - פערוואלטונג געשלאסען אג'אבמאך מיט הרב קעסטענבעיג מכח דער גרויס פון דער פענסיע.

די גמינע האט בעשטימט פאר הרב קעסטענבערג א יעהרליכע פענסיע אין דער גרויס פון 9600 זל. ד"ה 800 זל. א חודש.

אפשר... פארט... טאמער... דאך...

א מעשה מיט אבאמאנענטען, מיט חתונות, מיט בריתן, מיט לויות, מיט ווינשאוואניעס, מיט א זאלבונג, מיט טשארנעסראקיוועקע, מיט קאזיבראדקי און מיט אלטען סאק.

II

און איצט — האט ווייטער די מא-מעשי, דער שעף-רעדאקטאר פייערליך פראקלאמירט — הערט זשע זיך איין מיינע ליבע טעכטער: אזוי ווי א רע-דאקציע האט אויך אן אדמיניסטראציע, וועט עך זיין די אדמיניסטראציע. איינע פון אייך וועט שרייבען אדרעסען פון די אבאמאנענטן אדער ווי דער גוטער יאהר ווייסט ווי דאס הייסט אויף זייער לשון; א צווייטער פון אייך וועט די אויפגעשריבענע אדרעסען אויפקלעבען אויף די צייטונג; און דו, מיין יונגסטע טאכטער וועסט דיך לאזען אין גאס אריין: וועסטו זעען אבעלע שמש טראגען חופה שטאנגען — זאלסטו נאכ-גיין ביז אויף די חתונה און זאלסט דיך דארט פארשטעלען אויף אזא אופן: פאר דער כלה זאלסטו זאגען, אז דו ביסט פון חתנס צד און פארן חתן זאלסטו זאגען, אז דו ביסט פון כלה'ס צד. אזוי ארום וועט מען דיך שיין אויפנעמען און עס וועט דיר לייכטער אנקומען צו שאפען ווינשעוואניעס; וועסטו זעהען מאטעל מאשקעס איילען זיך אין גאס — לויף נאך, ווייל מסתמא קומט פאר א ברית. זעהסטו לויפען מאיר פאצינער אדער צאטעלע — לאז זיי נישט ארא פון אויג — ס'איז א לויה אין שטאט. דא האסט דיך אזוי צו פירען: דארפסט קומען די ערשטע און גיין אין .סאמע מיט, כדי זאלסט קענען זעהען ווער עס גייט אלץ נאך.

זאלסט אבער דערביי נישט פארגעסען איינצונעצען זיך די אויגן מיט שפייעכץ, אז מען זאל מיינען דאס דו וויינסט. שפעטער, אז ווען אלע וועלען נאר צו-ריקקומען פון גוטען ארט, זאלסטו גלייך לויפען צו זיי און אויפנעמען זשא-לאבנע אויסדריקעכצער; זאלסט אבער למען השם נישט פארגעסען אומעטום מיטצונעמען די טעקע, וואס איז גע-בליבען פון יענע צייטען, ווען דיין ברודער איז געווען א גאנצע מאכער אין קהלס טעפ.

דא האט די מאמעשי אפעלירט צו די עלטערע דריי שוועסטערן, אז זיי זאלען זיי זאלען נישט זיין אייפערזיכטיג אויף די „יונגסטער" שוועסטער פארן אנ-פערמרויען איהר אזא וויכטיגע מיסיע. דערביי האט זי געגעבען צו פארשטיין, אז דאס טוט זי דערפאר, ווייל: ער-שטענס זענט איהר שוין נישט אזוי יונג און פלינק און צווייטענס וועט דאס זיין א גרויסע סגולה פאר ענקער יונגסטער שוועסטערס קרומע פיס, וועלכע וועלען פון א סך גיין און לויפען אפשר זיך אויסגלייכען און ווערען זגראבנער. עטץ ווייסט דאך, אז זי איז שוין געווען אין פארשידענע בעדער און ס'האט גארנישט געהאלפען, איז אפשר וועט דאס זיין א רפואה. איבריקענס איז נאך דא א סוד דערביי: אויב א מיידל קומט שוין יא צו יענעמען נאך א וויב-שעוואניע דארף מען קענען מאכען א חנ'דעלע. אמת טאקע, אז קיין גרויסע קראסאוויצע איז זי נישט, אבער ארויס-שטשירען די ציין קען זי בעסער פאר ענק. און בינו לבינו קען זיך דאך מא-כען, אז זי זאל אריינקריגען א יאלד. מילא עטץ זענט שוין באלד אבגעפאה-רען, טא זאל מען כאטש פרווען די יונגסטע אפראטעווען.

אלץ אויסגעהערט, האבען די דריי עלטערע טעכטער אראפגעלאזען טיף די קעפ און די יונגסטע דאגעגען איז אזש אונטערגעשפריגען אויף איין פוס (דאס איז געווען א פרובע אפנים צום לענגערען מארש נאך ווינשעוואניעס).

און דאן האט די מאמעשי זיך אויס-געדרייט מיטן פנים צום מאן און אנ-ווייזענדיג מיטן פינגער אויף איהם גע-נומען אזוי צו זאגען:

—הער מיך אויס לעקיש איינער: אזוי ווי דו ביסט שוין אן אפגעקלאפטע הושענה און א קאץ דעם עק פארבונ-דען האסטו קיינמאהל דאך נישט גע-קענט. ווען נישט יאך וואלסטו אפילו קיין איין ציגל פון הויז נישט פארמאגט, על-כן האב איך פאר דיר אויסגעזוכט א גרינגע ארבעט: יעדען באגין זאלסטו גיין אויף די פאטשט און אפוואר-טען דעם בריוועטרעגער, ווייל פון י ע צ ט אן וועט צו אונז קומען — בריעף מיט אנטיקלען פון דער גאנ-צער וועלט, אנהויבענדיג פון טשארניס-ראקיועקע, קאטניוואלי, פיפעדוווקע, פטשוטש, קאזשיבראדקי און אפילו אזש פון וואלינאוו.

די אנטיקלען זאלסטו האלטען פעסט און זאלסט זעהען, אז מען זאל זיי ביי דיר נישט אויסנארען. דו ביסט דאך א זגראבנער יונג, געדענקזשע, אז אויב עס וועט דיר עפעס פעלען, וועסטו נישט טארען א היים קומען אין שטוב אריין.

נאכדעם ווי מען איז פערטיג געווא-רען מיט'ן פונאנדערטיילען די ראלען, האט מען אראפגענומען פון דער שאנק דעם אלטען סאק, וואס ווארט שוין מעהר ווי 15 יאהר אויף א שמחה און האט זיך נישט געקענט דערווארטען און — מען האט געמאכט א שנאפסעל.

און אזוי טרינקענדיג און ווינשענדיג זיך, איז די מאמעשי ארויסגעפאלען אויפ'ן זוהנ'ס האלז, צעקושט זיך מיט איהם, געצערטעלט, געגלעט און אזוי געזאגט: פון היינט אן וועסטו דורך מיר געזאלבט און געקרוינט אלס דעם גרעס-טען רעדאקטאר פון דער גאנצער וועלט. אויף דיר איז געפאלען דער גורל, אויפ-צוהויבען אונזער יחוס. וואס ליגט — ווי דו ווייסט — צעהן איילען אין דער אדמה. וואס האב איך דיר צו זאגען? ווייסטו דען נישט אליין פון וואנען אונ-זער יחוס שטאמט?... אפשר וועט דאס נייע געשעפט פארגלעטען און מען וועט פארגעסען ווער מיר זענען און וואס מיר זענען.

וואס ווייטער מען האט געשנאפסעלט איז די שטימונג געווארען פייערליכער, די ציגגער לויזער, אויפגעבונדענער, און די מאמעשי האט נאך אלץ ווייטער גערעדט: געקרוינטער זוהן מיינער, זאלסט נישט פאלען ביי זיך און זיך נישט שרעקען צוליב דעם וואס דו קענסט גארנישט — יאך בין דא! יאך לעב! יאך ווייס שוין ווי מען דרייט א געשעפט. דו קענסט דיך אויף דיין מאמע פערלאזען! אונזער קאמיעניצע איז אן עדות פון מיינע פעהיגקייטען. פון גארנישט געקומען צו אזא פערמע-גען. וואס? מיר האבען געפיהרט אזעלכע גרויסע געשעפטען? און דאך...

דער געזאלבטער זוהן איז פון די מאמעשיס רייד געווארען אזוי בעגייס-טערט, אז זיינע פער'שיכור'טע קעלבער-נע אויגען זענען פון גרויס התפעלות געווארען גרעסער און גרעסער און ער האט זיך אנגענומען מיט מוט — אזוי צו פרעגען: מאמעשי! וועל איך שוין איצטער מעגען טראגען פראנק און פריי מיין נייעם פאלטען און דאס נייע פו-טער? וועל איך שוין נישט דארפען בארגען אויף פוק ביי איינעם 10 גרא-שען פאר'ן סטרוזש, ביי א צווייטען 15 גראשען אויף א קארטעל, און אפילו 5 גראשען אויף א גלאז זאדע-וואסער? מילא, פריהער, אז איך האב געארבייט אין אינסטיטוציעס און געמישט די שי-סעל, האב איך געמוזט מאכען דעם אנ-שטעל פון אן ארימען בחור נעבעך און געמוזט צוליב מענשען גיין קריע-בליע כדי צו פארשטעלען אזוי ארום אונזער קאמיעניצע, וואס האט יעדען געשטא-כען די אויגען... אבער איצט איז גע-קומען די צייט, אז איך זאל ווערען א מענש.

די מאמעשי האט געגעבען איהר הסכמה און מען איז צוגעטרעטען צו פערווירקליכען דעם פלאן פון איהר זוהן, דעם חכם פון דער מה-נשתנה.

(פארטזעצונג קומט)

קונע לעמל.

פאר 5 זל. זיך אויסגעקויפט דאס לעבען.

די פרוי רחל ליפשיץ פון פשיטיק איז א הענדלערין און וואנדערט מיט איהרע סחורות פון דארף צו דארף. אויף איין ארט געלונגט איהר וואס צו פארקויפען און אויף א צווייט ארט — עפעס איינצוקויפען.

האט זיך איינמאל געטראפען, אז גייענדיג אזוי פון דארף דאמבראווא אין דעם שכנותדיגען דארף גאשטשעוויצא מיט א פאר געשאסענע האזען, איינגעהאנדעלט אויפן דארף — איז איהר אנטקעגנגעקומען א יונגער פויער און דראענדיג מיט א מעסער געפאדערט פון איהר 10 זל. אויסלייז-געלד.

מיט טויט-שרעק נעמט רחל ליפשיץ נישטערן איהרע בידנע קעשענעס און אויסגראבלענדיג פון דארט 5 זל. האט זי זיי דערלאנגט דעם אנפאלער. אויף אזא אופן האט זיך רחל ליפשיץ אויסגעקויפט פון טויט פאר א גאר ביליגע פרייז.

אבער שפעטער ארומזעענדיג זיך, אז קיין גרויסע „מציאה" האט זי דאך ניט איינגעהאנדעלט, האט רחל ליפשיץ באשטימט וועגען דעם אנפאל אויף איהר צו מעלדען דער פאליציי. מיט דער פאליציי איז שוין נישט אזוי לייכט ווי מיט א ארימע הענדלערקע און עס האט לאנג ניט געדויערט, אז דער יונגער פויער-באנדיט, א געוויסער וו. מאציעשאק זאל ווערן אויסגעפונען און איינגעזעצט אין תפיסה.

היינטיגען מיטוואך האט זיך דער היגער קרייז-געריכט פארנומען מיטן דאזיגען „יונגערמאנטשיק" און איהם צוריקגעשיקט אין תפיסה אריין אויף 3 יאהר.

ענדעקישער פערטיידיגער אויפ'ן פשיטיקער פראצעס אדוו. פאזאווסקי געשטארבען פון א הארץ-שלאג.

אין קראקא איז די פאריגע וואך געשטארבען אויף א הארץ-שלאג דער פיהרער פון דער דאַרטיגער ענדעציע אדוו. פאזאווסקי.

פאר די יודען פון ראדאם און פשיטיק איז געוויס נישט פרעמד דער דאזיגער נאמען. ס'איז נישט שווער זיך צו דערמאנען ווען אדוו. פאזאווסקי איז ארויסגעטרעטען מיט אנטיסעמיטישע- רעדעס אויפן גרויסען פשיטיקער פראצעס.

מיט א געוויסע צייט צוריק איז געשטארבען אויף א הארץ-שלאג דער ראדאמער אדוואקאט בורדא, וועלכער איז צוזאמען מיט זיין חבר פאזאווסקי ארויסגעטרעטען אויפן זעלבען פשיטיקער פראצעס.

ווי מען הערט איז אויך אויפן הארץ קראנק געווארען דער גדול פון די ראדאמער ענדעקעס, אויך אנ'אדוואקאט, וואס האט געשפילט א גאר גרויסע ראליע אויפן פשיטיקער פראצעס.

עפעס אזוי ווי א פאטום וואלט פערפאלגט די דאזיגע אדוואקאטען.

ווער האט אלץ געטרויערט?

אין צוזאמענהאנג מיטן טויט פון ר. דמאווסקין האט די ראדאמער ענדעקישער פארטיי איינגעארדענט דעם פארגאנגענעם שבת און זונטאג טרויער אקאדעמיעס און אין א ספעציעלען אפעל אויפגערופען די היגע בעפעלקערונג ארויסצוהענגען טרויער-פעהנער בעת די פראקלאמירטע פייערליכקייטען.

דעק היגער „ראבאטניק" ברענגענדיג די דאזיגע ידיעה שטעלט פעסט, אז דאס רוב ראדאמער בירגער וואס געדענקען נאך די „שיינע" ענדעקישע אויפפירונג בעתן טויט פון פרעז. נארוטאוויטש און אויך בעת'ן טויט פון מארשאל פילסודסקי, האט בכלל נישט רעאגירט אויפן ענדעקישען אפעל.

סאיז כאראקטעריסטיש — שרייבט ווייטער דער „ראבאטניק" — אז אויפן אפעל האבען זיך אפגערופען בלויז יודען. ווייל נור אויף א רייה יודישע הייזער האבען זיך באוויזען פעהנער מיט שווארצער קרעפע. און דא פאלגט א ר ש י מ ה אין וועלכע עס געפינען זיך די הייזער פון זילבערבערג ווערגייזער (שיענקעוויטש 11) גרין (שיענקיעוויטש 4) און די הייזער אויף רווינסקא נומ. 5, 3, און 7.

דער „ראבאטניק" האלט בכן, אז ברענגענדיג דעם באריכט פון די טרויער-פייערליכקייטען דארף די ענדעקישע פרעסע דערמאנען דעם יודישען אנטייל.

מיר מיינען, אז ס'איז איבריג צוצוגעבען, אז דאס האבען ניט געפייערט די יודישע הויזווירטען, נאר די קעהרער פון יענע יודישע הייזער, וועלכע זענען אנגעשלאסען אין ענדעקישע פאראיינען.

אויף דער אלגעמיינער פערזאמלונג פון ווארשאווער פוטבאל-פערבאנד.
איז ארויסגעטרעטען מיט א שארפע קריטיק דער פארשטעהער פון ראדאמער «גוויאזדא»

דער „יודישער" מאמענט איז מאנטאג שטארק געקומען צום אויסדרוק אויף דער אלגעמיינער פערזאמלונג פון ווארשאווער פוטבאל - פערבאנד, וועלכער נעהמט ארום דעם גאנצען ווארשאווער קרייז.

ווי בעקאנט, האט דער „פ. או. וו. ף." צענטראלער מלוכה'שער אמט פאר פיזישער ערציהונג (זיינערצייט ארויסגעגעבען א צירקוליאר, אז אין ספארטארען נישט דעצידירען רעליגיעזע און נאציאנאלע מאמענטען און אלע ספארטלער מוזען גלייך טראקטירט ווערען.

ווי עס ווייזט זיך ארויס ווערט אבער דער דערמאהנטער צירקוליאר אין דער פראקטיק נישט אויסגעפיהרט דורך די בעזונדערע ספארט-ארגאניזאציעס. אויף דער מאנטאגדיגער פערזאמלונג איז טאקי דער פארשטעהער פון דער ראדאם. „גוויאזדא"ה' קירשענבלאט ארויסגעטרעטען מיט א רעדע און אנגעוויזען, אז בשעת מען האט בעשטימט ארויסצושיקען אויפן לאגער קיין גדיניע 3 ספארטלער, האט מען אין דער לעצטער מינוט אויסגעשטראכען דעם איינציגען יודישען קאנדידאט. די אנוועזענדע פארשטעהער האבען עפיס געגומען שטאמלען, אז עס איז נישט זייער שולד און נישט דערלאזט צו קיין דיסקוסיע ארום דאזיגען ענין...

ווען א צווייטער יודישער פארשטעהער ה' שולזיצער האט פראטעסטירט געגען דעם, פערווענדיג זיך אויפ'ן צירקוליאר פון „פ או וו. ף." האבען די אנוועזענדע פארשטעהער פון די קלובען „פאלא" און „זניטש" גענוטען טופען מיט די פיס און שרייען אויף דעם אדרעס פון יודישען רעדנער: „פרעטש".

דער רעזולטאט דערפון איז געווען, אז די יודישע מיטגלידער פון דער פערבאנד ד"ר גדאדער און ד"ר בערמאן האבען געלעגט זייערע מאנדאטען.

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA" GUM..? JEDWABNE

א מחלוקה צוליב ירושה.

אין זוואלין איז צווישען די יודישע פאמיליעס ראזענפעלד, גרינבוים, פארבמאן און לוקאווער אויסגעבראכען א גרויסע מחלוקה צוליב א ירושה.

פון דער מחלוקה איז געקומען צו א געשלעג בעת וועלכער לייזער ראזענפעלד און יאנקעל גרינבוים זענען געווארען שווער צושלאגען מיט האמער'ס און מ'האט זיי געברענגט קיין ראדאם אין פוילישען שפיטאל.

נחמי' פארבמאן און ישראל לוקאווער זענען בעשולדיגט געווארען אלס די שלעגער און זיי האבען בעקומען יעדער פון ראדאמער קרייז-געריכט צו א האלב יאהר תפיסה.

צוגעשיקטע קאמוניקאטען.

לעצטענס איז די „שלום - עליכם" ביבליאטעק ביי דער האנדווערקער ארג. רווינסקא 1 צוגעטרעטען צו אן אינטענסיווער אקציע צו פארברייטערן די צאל ביכער פאר דער ביבליאטעק. צו דעם צוועק איז בעשלאסען געווארן אונטערצונעמען א רייהע קולטור-אימפרעזעס.

דעם קינפטיגען פרייטאג צונאכט דעם 27/1 ד. י. ווערט איינגעארדענט א רעציטאציע-אווענד מיט דער בעטייליגונג פון שלום ראזענשטיין, וועלכער האט זיך שוין קונה שם געווע מיט זיינע ארויסטריטען אויפן געביעט פון רעציטאציע.

עס איז צו האפען, אז די אלע, וועמען עס איז טייער דאס יודישע ווארט און די יודישע קולטור, וועלען מאסענהאפט באזוכען דעם קאנצערט פון וועלכען די גאנצע הכנסה איז באשטימט געווארען צו איינקויפען נייע ביכער לטובת דער „שלום עליכם" ביבליאטעק".

א. ד, זרמי.

פר. פאראיין פון דערנערונג'ס-ארבעטער אין פוילען, אפטיילונג אין ראדאם זשיטניע 5.

צוליב דעם וואס געוויסע אינסטיטוציעס האבען איינגעלאז'ען דעם בעקער-פאראיין אויף פערשידענע קאנפערענצען, זיצונגען, און די איינלאדונגען זענען געשיקט געווארען צו פריוואטע פערזאנען פארן בעקער-פאראיין – דעריבער מעלדען מיר, אז איינלאדונגען און בריעף פארן בעקער-פאראיין דארפען ווערען געשיקט אויפן אדרעס זשיטניע 5 אויף דער האנט פון סעקרעטאר ה' גיסער.

געשיקטע בריעף, איינלאדונגען, אויף פריוואטע אדרעסען פאר בעקער-פאראיין וועלען נישט ווערען גענומען אין באטראכט.

סעקרעטאריאט.

געוועהלט א נייע פערוואלטונג פון דער תלמוד - תורה הכללית.

ק א מ ו נ י ק א ט.

די נייע פערוואלטונג פון דער אלגעמיינער תלמוד-תורה אויפן וואהעל האט זיך קאנסטיטואירט אויף פאלגענדען אופן:

הרב קעסטענבערג (פארזיצענדער) אברהם סאפירשטיין (וויצע פארזיצענדער און קאסירער) מיכאל ריכטמאן (סעקרעטאר) אברהם בירענבוים (פערוואלטער) חיים ניימאן, מאטל אייזמאן חיים פוטערמאן, יחזקאל פערשטער, חיים אהרן וויינאכט, אלעזר ראזענבלום, שמריה בערמאן, בעריל ראזענקראנץ.

קאנדידאטען: יאנקעל שאפיר. משה בונם ריכטמאן, נתן שידלאווסקי, דוד קארמאן, אלעזר מרגלית, גרשון בערמאן, ישראל יצחק ווינער.

די נייע פערוואלטונג גלויבט, אז די ראדאמער יודישע בעפעלקערונג וועט זיך ווי געהעריג פעראינטערעסירען מיטן גורל פון דער ת"ת, וואו עס לערנען בערך 250 קינדער און אלע וועלען אונטערשטיצען דעם דאזיגען חינוך-אנשטאלט דורך איינשרייבען זיך אלס מיטגלידער.

די קינדער בעקומען מיטאגען פון דער קיך, וואס איז ארגאניזירט דורך „טאז" עס זענען אבער נאך פערהאן עטליכע הונדערט ארימע קינדער וועלכע נויטיגען זיך אין א תלמוד-תורה, אבער עס פעהלט ארט פאר זיי און מ'ברויך דעריבער פערגרעסערען די תלמוד-תורה און אויסגעפינען פאר זיי א לאקאל.

די נייע פערוואלטונג גדעדענקט וועגען דעם זעהר גיט און האפט, אז ביי דער מיטהילף פון די יודישער בעפעלקערונג, וועט אויך דאס קענען רעאליזירט ווערען.

צו דער צוועלפטער יאהר - צייט פון אחד - העם.

ק א מ ו נ י ק א ט.

שבת דעם 21/I ה. י. 8 אזייגער אווענד ארדענט איין די אלג. ציוניסטישע ארגאניזאציע טראאוגוטטא 55 טרויער-אקאדעמיע געווידמעט דעם אנדענק פון גרויסען ציוניסטישען מנהיג אחד-העם. מיט רעדעס וועלען ארויסטרעטען די ח"ח פרעזעס מ. לוקסענבורג, ד"ר ד. מאשקאווסקא און א פארשטעהער פון „עקיבא".

איינגאנג פריי.

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד

עטאט - נאכוועהען.

די פאמיליע פון שאול פעפער איז שטארק פאלידאריש ביי קעשענע - ענינים און צוליב דעם וואס די לעצטע עשאט-אויסמעסטונג פון דער קהלה האט איהר אויך נישט אויסגעמיטען, רעאגירט די גאנצע פאמיליע געגען די קהלה דאזארעס.

לעצטענ'ס האט דער מיטעלסטער זוהן פון ה' שאול פעפער זיין שארפען פראטעסט אויסגעדריקט אויף א דראזשקע – אויפ'ן וועג פון באהן אין שטאדט אריין – בעת'ן דערמאהנטען מארשרוט האט דער יינגער פעפער שארף אנגעגריפען דעם דאזאר יאקיר, צוליב וועלכען דער לעצטער האט איהם אנגעקלאגט אין געריכט פאר בעליידיגונג.

וועלען מיר בקרוב האבען א אינטערסאנטען קהלה פראצעס צווישען א דאזאר און א טעמפעראמענטפולען עשאט-צאחלער. לשם ערגענבינג ברויך צוגעגעבען ווערען, דאס צוליב די עטאטען הערשט א פערמאנענטע קריג צווישן ה' שאול פעפער אין די קהלה.

די לעצטע האט שוין ליציטירט פעפער'ס אייזערנע קאסע און דער ה' פעפער ענטפערט מיט א פאסיווען ווידערשטאנד — קוילען קוילעט ער אויך אין דערבייאיגען שטעדטעל דענקאוו, אדער ביי ווינקעל-שוחטים, אבי די קהלה זאל פון איהם קיין הכנסה נישט האבען.

אין זיין קאמף מיט דער קהלה בענוצט זיך דער ה' פעפער מיט מאטאריזירטע מיטלען, ווייל אום צו קוילען א עוף אין דערבייאיגען שטעדטעל פאהרט ער צו מיט'ן אייגענעם מאטאציקעל.

מען ווינצעלט זיך דא דעריבער דאס אין קאמף מיט דער קהלה, בענוצט ער מאטאריזירטע אבטיילונגען.

די 13 - טע דעלעגאציע.

פאר'ן סטאראסטא אין אפאטאוו האט זיך פארגעשטעלט א דעלעגאציע אין פאלגענדען צוזאמענשטעל: בעריל לעדערמאן, אייזיק ניסקער, וואסערמאן, לילענטהאל, פעפער, שפיגעל, הורוויץ און אנדערע. צוזאמען 13 פערזאהן.

פארוואס עפעס פונקט 13 פערזאהן? קלערען אויף די איניציאטארען. ווייל די ציפער איז דאפעלט סימבאליש, ביי יודען י"ג מדות, אויסער דעם א סימבאליש מלוכה'שע ציפער און היות ווי די דעלעגאציע האט געוואלט דעמאנסטרירען אזוי איהר פרומקייט ווי איהר פאטריאטיזם האט זי אויסגעקליבען א דעלעגאציע אין צוזאמענשטעל פון די דאפעלדייטיגע סימבאליק.

ווי מען גיט איבער האבען די דעלעגאטען אויפגעוויזען דעם ה' סטאראסטא, אז די היינטיגע קהלה-לייט זענען שטארקע אגהסגעגער פון די כוסה, און אז זיי ערלעדיגען די קהלה ענינים אין די שענקען, אזוי האט דער ה' לילענטהאל איבערגעגעבען, דאס ווען זיין זיידע קלמן באמפעלד איז געשטארבען האט ער אלע אונטערהאנדלונגען וועגען קובר זיין דעם מת דורכגעפיהרט אין די שענקען. אויך דער ה' הורוויץ -- אליין א רעסטאראטאר — האט איבערגעגעבען פאקטען ווען קהלה-לייט האבען ביי איהם געטרינקען און נישט געוואלט בעצאהלען, און ער איז געווען געצוואונגען אנצוקלאגען איינציגע קהלה-לייט אין געריכט.

זיינע פארוואורפען האט ער אונטערגעשטיצט מיט א געריכט'ס-אויפפאדערונג, וועלכע ער האט איבערגעגעבען דעם ה' סטאראסטא.

די דעלעגאציע האט אמ'ענדע פארגעשטעלט דעלעגאטען אויף קאמיסארען די ה"ה פעפער, שפיגעל און צייזעל.

מיר האבען אלזא בינטען, בונטען פון רעכטס, פון די פינאנסאריע געגען די היינטיגע קהלה - מושלים.

אויס ליבע.

די אזאראווער 17-יעהריגע פריילין לעדערמאן, וועלכע איז געהענדיג אויף דער פאסט, שפורלאז פערשוואונדען, האט זיך שוין צוריקגעקעהרט קיין אזאראוו... אין הויז פון איהר קריסטליכען געליבטען אלס „ריינע" אריערין.

ווייזט אויס, אז זי איז גאר אנטלאפען פון איהרע עלטערען'ס הויז און פון זייערע „לעסטיגע רעליגיע". איצט פאראדירט זי אין שטעדטעל אלס פולשטענדיגע אריערין.

אבי זי האט איהר ציעל דערגרייכט.

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פראגראם
פרייטאג 3, ש ב ת 12³⁰ און 3, זונטאג 11³⁰ און 1⁴⁵ און

Maria ANTONINA

Od Poniedziałku

Sygnały

ביז זונטאג — א שעהנער פראגראם
גרויסער פערדאָפּעלטער פראָגראם:

STUDENT z OXSFORDU

אין די הויפּט-ראָלן:
ראָבערט טיילאר

OSŁY ALPEJSKIE

אין די הויפּט-ראָליען:
פליפּ און פלאָפּ

KINO APOLLO

קעלצער כראָניק

דריי קעלצער יונגעלייט שטארבען אין איין וואך אין ווארשא.

די פערגאנגענע וואָך, זענען געשטאָרבען דריי קעלצער יונגעלייט אין וואַרשא: דער איינאונצוואָנציג יעהריגער סטודענט פון וואַרשאוער אוניווערזיטעט יאָנאָס פישער. דער נײַנצעהן-יעהריגער בן-ציון שטיינבוים און דער פיער און צוואָנציג יעהריגער רעוויזיאָניסטישער טהוער צבי יהודה לעשטש, וועלכער איז געבראַכט געוואָרען קיין קעלץ. די ערשטע צוויי זענען געקומען צו קבירה אין וואַרשא. דער דאָזיגער פאַטאַלער צופאַל האָט אין שטאָדט געמאַכט א דערדריקענדען רושם.

אבגערופען דעם רעפעראט פון רעד. שעפנער.

פערגאַנגענע וואָך האָט געזאָלט אין זאַהל פון טעאַטער „פּאָלסקי" פאָרקומען אַ רעפעראַט פון רעד. שעפנער (ווארשא) צוליב דעם וואָס ס'איז נישט ערטיילט געוואָרען קיין ערלויבעניש איז דער רעפעראַט נישט פאָרגעקומען.

ד״ר מ. קליינבוים אין קעלץ.

אין די נאָחנטסטע טעג קומט קיין קעלץ דער בעוויסטער ציוניסטישער פיהרער ד״ר משה קליינבוים, וועלכער וועט דאָ אויפטרעטען מיט אַן עפענט-ליכען רעפעראַט.

אהיימגעשיקט די יודישע קינדער פון די פאלק'ס-שולען

די יודישע קינדער וועלכע לערנען זיך אין די פאָלקס-שולען, זענען אהיימ-געשיקט געוואָרען. ווי מען רעכענט זאָל דאָס זיין אַ פערהיטונג'ס-מיטעל געגען דער טיפוס-עפּידעמיע.

געשלאָסן יוד. געוועלבער אין סאָבקאָב.

אין שטעדטעל סאָבקאָוו (קעלצער-געגענד) זענען דורך דער מאַכט גע-שלאָסען געוואָרען איינ‍יגע יודישע גע-וועלבער פאַר'ן נישט ענטשפּרעכען די סאַניטאַרע בעדינגונגען.

צעטיילט קוילען צווישען נויטבעדערפ-טיגע.

לעצטענס איז די קוילען-קאָמיסיע ביי דער אָרטיגער קהלה, צוגעטרעטען צו פונאַנדערטיילען קוילען פאַר די נויטבעדערפטיגע יודען.

ווער און וויפיעל האָט געשפענדעט אויף דער ווינטער-הילף פאר ארימע יודען אין ראדאם.

מענדעל הורוויטש עס קאָמפּ. 50 גילדען.

צו 25 זל: מ. כמיעלאָוש, משה פרידמאַן.

צו 20 זל: יהושע בוים, בוכמאַן, י. צימערמאַן, אַברהם ווישמאַן, אַהרן גאָלדבערג, שמשון גוטמאַן.

צו 15 זל: יאַנקעל הענדעל.

צו 10 זל: באַנק ספּולדזיעלטשי-פּאָ-זשיטשקאָווי, מתית בוים, צמח בוימאַן, באַנק אודזיאַלאָווי ספּולדזשעלטשי, לעאָן דאַנציגער, יוסף דען (זשעראָמסקי 34) ווילהעלם צעמערער, שמואל דאַנציגער, יצחק פורמאַן, העגריק פרידמאַן, יוסף פריד, אַברהם פרידמאַן, הירש גאָר-סעטמאַן, משה גוטמאַן, שלמה האָנ-דעלסמאַן.

צו 5 זל: מאַקס באָרמייסטער, באָ-רענשטיין, ל. בערקאָוויטש, מאָטעק בי-רענבוים, יוכבד בריקמאַן, לייזער בייטלער, דוד פרענקל, מלך פישמאַן, מ. ל. פישמאַן, וואָלף פינקעלשטיין, י. פייגענבוים, אהרן פישער, הירש גוט-שטאַט, יאַנקעל גלינקעוויטש, ירמיה גאָלדשטיין, ישעיה גאָלדקאָרן, העניך גלאָזמאַן, גבריאל גאָלדפעדער, שלמה גאָטליעב, יאָקוב הייליגמאַן, רבקה האָ-פענהיים, רפאל האָלצקענער, נתן העלצ-מאן, פייוועל האָכבוים, העניך הור-וויטש.

צו 4 זל: שמואל יאַנקל בוים.

צו 3 זל: ישראל בערקמאַן, שלום איי-גער, ישראל פעלדמאַן, מ. פישמאַן, וויקטאָר גרונשטיין, שמעון גרין.

צו 2 זל: פלטי אייזענשטאָט, לעאָן בלאָטמאַן, יוסף דען, גוטמאַן, גרינ-שטיין, ישראל גאָלדפאַרב, לודוויג גוטשטאַט, שלמה הימעלפאַרב, הענדעל.

צו 1 זל: נטע ערליך, שמואל גלאָז-וואַן.

דער פעראיין פון ביוראָ און האָנ-דעלס-אָנגעשטעלטע 26 זל. מיט 5 גר; קלוב טאָוואַזשיסקי 100 זל. און פון אַ דאַנסינג אין קלוב טאָוואַזשיסקי 172 זל. מיט 50 גר.

המשך פון דער רשימה — די צווייטע וואָך.

פאניע רעדער, מ'פאהרט דאך שוין ביי אייך אויף רעדער.

מיטוואָך 12 ביינאַכט איז אַריינגעפאָ-לען צו אונז אין רעדאַקציע אַ פרוי מיט אַ מאַן, מיט אַ געוואַלד און אַ געשריי אַז מ'איז זיי אָנגעפאַלען און געשלאָגען אין באַראַק אויף סלאָוואַצקיעגאָ 104.

די פרוי האָט אַזוי געביטערט און געקלאָגט, אַז מ'איז קוים דערגאַנגען, וואָס ס'איז געשעהן.

וואָס איז פאָרגעקומען?

אין באַראַק אויף סלאָוואַצקיעגאָ 104 וואָהנען אין איין שטוב צוויי יודישע פאַ-מיליעס: דזוויגאַ און רעדער. ווייזט אויס, אַז דאָרט הערשט נישט קיין שלום און שוין צום צווייטען מאָהל ק ו מ ט די פרוי דזשוויגאַ אין רעדאַקציע מיט אַ געוויין, אַז רעדער פייניגט איהר מיט'ן מאַן און מיט די קינדער, וועלענ-דיג זיי אַרויסטרייבען פון דער וואָה-נונג. עהרענעכטען מיטוואָך האַלב צוועלף ביינאַכט — אַזוי דערצעהלט דאָס פאַר-פאָלק דזשוויגאַ — איז געקומען רעדער מיט זיינע נישט-יודישע קאָלעגען און זיי געשלאָגען, וועלענדיג דוקא אַרויס-וואַרפן זיי מיט די 4 קינדער.

פרעגען מיר דאָ דעם דעם ה׳ רעדער וואָס בעדייט דאָס? אויב ער וועט נישט ערקלערען וואָס דאָ קומט פאָר וועלען מיר געגען איהם שאַרף אַרויסטרעטען. מיר וואָרענען איהם שוין צום צווייטען מאָהל.

ס'וואָלט אָלענפאַלס געווען געווינשען אַז די יודישע ראַטמענער זאָלען זיך מיט דעם פעראינטערסירען. געהערט דאָך דער באַראַק צום מאַגיסטראַט און מסתמא האָבען די יודישע ראַטמענער אינטערווענירט, אַז די צוויי יודישע פאַמיליעס זאָלען בעקומען אַ דאַך איי-בער'ן קאָפּ. זאָלען זיי אויספאָרשען דעם סקאַנדאַליעזען ענין און ווירקען, אַז ביים ה׳ רעדער זאָל אויפהערען צו געהן אויף רעדער.

בריעף אין רעדאקציע.

חשוב'ער ה׳ רעדאַקטאָר!

איך בעט אייך צו געבען אָרט אין אייער וו. צייטונג פאַר מיינע פאָלגענדע שורות:

ווי בעוויסט פיהרען אָן מיט די לערן-קורסען פאַר די קינדער פון די יודישע פליטים די פרוי מעצענאַסאָווא פעניגשטיין און ה׳ מאַר-טאַפּעל, וועלכע ערטיילען יעדען טאָג אונטערריכט פון פויליש, מאַטעמאַטיק און ענגליש. מיט די למודי קודש פער-נעם איך זיך. ליידער צוליב געוויסע סבות און צוליב מיין שוואַכען געזונד-צושטאַנד קען איך נישט ווידמען מעהר ווי אַ שעה טעגלעך. די קינדער ברוי-כען אָבער מעהר, ווייל די קינדער ווייזען אַרויס התמדה און בעזיצען גוטע פעהיגקייטען.

איך ווענד מיך דעריבער דורך אייער וו. צייטונג צו דער היגער אינטעליגענ-טער דעליגעזער יוגענד זי זאָל זיך איגטערעסירען מיט די קינדער און זיי לערנען תנ״ך, העברעאיש און יודישע געשיכטע, נאָך וואָס זיי לעכצען.

איך בעט אויך צו שענקען לערען-ביכער ווי „ראשית-דעת" „עמנו" און תנ״ך. אין די אַלע פראַגען בעט איך צו פערשטענדיגען זיך מיט מיר.

איך דאַנק אייך און צייכען זיך מיט דרך ארץ

יצחק גרין (סיענקעוויטשא 4)

ארעסטירט פארבען-סוחרים

עטליכע ראַדאָמער פאַרבען-סוחרים זענען אַרעסטירט געוואָרען אין צוזאַ-מענהאַנג מיט אַן'אַפערע, וואָס איז אויסגעפיהרט געוואָרען אין דער היגער פאַרבען-פאַבריק „פאָרסאַ".

לויט די קורסירענדע קלאַנגען זאָל די אַפערע בעשטעהן אין דעם, וואָס די דערמאָנטע סוחרים האָבען קויפענ-דיג סחורה ביי דער פירמע פאָרסאַ, אָבגעמאַכט מיט'ן מאַגאַזינער ער זאָל זיי אַרויסגעבען גרעסערע קוואַנטומס, ווי עס בעטרעפען זייערע טראַנזאַקציעס. דעם דאָזיגען סוד האָט ענטפּלעקט אַ יונגעל, אַן'אָנגעשטעלטער אין איינעם פון די פאַרבען-געשעפטען, וועלכער האָט זיך געווענדעט צו „פאָרסאַ" מיט דער פּראָפּאָזיציע, אַז אויב זי וועט איהם שיקען אין אַ כעמישע שולע, אויף איהר קאָסט, וועט ער איהר דינען מיט וויכטיגע אינפאָרמאַציעס.

פאַרהאַן אויך אַ ווערסיע, אַז די סוחרים האָבען זיך פערגלייכט מיט „פאָרסאַ" און זיך פערפליכטעט צו דע-קען איהר דעם היזק, אויסצאָהלענדיג אין וועקסעל-ראַטעס. היות זיי האָבען אָבער שפּעטער די וועקסלען נישט גע-צאָהלט, האָט זיי „פאָרסאַ" צוגעצויגען צו געריכטליכע פעראַנטוואָרטליכקייט, און אויף דעם סמך זאָלען זיי האָבען אַרעסטירט געוואָרען.

מיר גיבען איבער די ידיעה אויפ'ן יסוד פון די קלאַנגען, וואָס הערען זיך אין שטאָדט.

אַ אנאנס אין „ראַדאָמער קעלצער לעבען" האָט דעם גרעסטען ערפאָלג

Kino ADRIA
Do niedzieli dnia 22 stycznia włączn.
«POWROT o SWICIE»
W rol. gł. Danielle Darieux
Od poniedziałku dnia 22 stycznia rb.
Film romantyczny i bohaterski p. t.
„Zebrak w purpurze"
W roli tytułowej: Ronald Colman
Nad program: Dodatki

Kino ADRIA
ש ב ת דעם 21
ז ו נ ט אָ ג דעם 22
פריהמארגען - פילמען
„Druga młodość"
W rol. gł. Gorczyńska, Barszczewska, Wiszniewska, Ćwiklińska, Stępowski, Zacharewicz, Cybulski

ווילט איר האָבען סאָלידע אַרבייט
ווילט איר האָבען הערליכע דרוק
מיט די נייעסטע מאָדערנע שריפטען
צו ביליגע פרייזען
100 וויזיט קאַרטען 1 זל.
בעשטעלט נור אין דרוקעריי
פון ד. שיינבוים
ראַדאָם, זשעראָמסקי 21
געדענקט דעם אַדרעס:
פריהער זשעראָמסקי 9
היינט זשעראמסקי 21
ביליגסטע קוועלע פון דרוק-ארבייט

אכטונג קעלץ!
אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגען מיט אונזער מיטאַרבייטער
ק. ביינוואל
שריפטליך קען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben"
Kielce, ul. Warszawska 2.

אבאָנאָמענטס פרייז:
פאר 3 חודש אין פוילען זלאָט
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט.

1-szał ostatnia strona liczą 10 szpalt

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.

Redaktor CH. M. HERC
tel. 15-18 .טעל
Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwarlikowska 20